

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OSPOD JEHO VÝZNAM A ČINNOST

Autor práce: Tereza Dvořáková, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní složka ve veřejné správě

Forma studia: Denní

Vedoucí práce: JUDr. Marie Trnková

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, paní JUDr. Marii Trnkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

DVOŘÁKOVÁ, T., DiS. OSPOD jeho význam a činnost : bakalářská práce. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 69 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Marie Trnková

Klíčová slova: sociálně-právní ochrana dětí, péče, rodina, poradenství, ohrožené děti, sociální pracovník

Bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně právní ochrany dětí. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, jako je orgán sociálně právní ochrany dětí nebo sociálně právní ochrana dětí. Jsou zde vyjmenovány dílčí orgány sociálně právní ochrany dětí a popsány jednotlivé činnosti.

Praktická část obsahuje dotazníkové šetření, které zkoumá pohled veřejnosti na význam, efektivnost a postavení OSPOD, aby bylo zjištěno, jak vnímá společnost potřebnost tohoto orgánu, a jak dobře je obeznámena s jeho činností. Dále jsem využila položený rozhovor s pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, abych zjistila nejen laický pohled veřejnosti, ale i názory odbornice s mnohaletou praxí.

ABSTRACT

DVOŘÁKOVÁ, T., DiS. *The Child's Social and LEgal Protection Institution Significance and Activity : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2018. 69 p. Supervisor : JUDr. Marie Trnková

Key words: social and legal protection of children, care, family, counseling, endangered children, social worker

The bachelor thesis deals with the issue of social and legal protection of children. The theoretical part defines the basic concepts such as the body of social and legal protection of children or the social and legal protection of child. There are listed partial organs of social and legal protection of children and described individual activities.

The practical part includes a questionnaire survey that examines the public's view of the importance, effectiveness and position of the body of social and legal protection of children. It examines the perception of public the importance and status of the body of social and legal protection of children and how well it is familiar with its activities. I also used an interview with the employee of the body of social-legal protection of children to find out not only the lay view of the public, but also the opinions of the expert from many years of experience.

OBSAH

ÚVOD	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí v České republice	12
2.1 OSPOD.....	12
2.2 Syndrom CAN.....	12
2.3 Ohlašovací povinnost	15
2.4 Vedení spisové dokumentace	16
2.5 Mlčenlivost	17
3 Struktura činností OSPOD	19
3.1 Činnosti OSPOD	19
3.2 Výchovná opatření	21
3.3 Ochrana ohrožených dětí, které jsou bez přiměřené péče	22
3.4 Preventivní a poradenská činnost	22
3.5 Náhradní rodinná péče	24
3.5.1 Osvojení	24
3.5.2 Pěstounská péče.....	25
3.5.3 Další formy náhradní péče	26
3.6 Ochranná a ústavní výchova	27
4 Sociálně-právní ochrana dětí.....	29
4.1 Sociálně-právní ochrana dětí.....	29
4.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí:	32
5. Výzkumná část.....	38
5.1 Stanovené hypotézy.....	38
5.2 Položený rozhovor	38
5.2.1 Položený rozhovor s pracovnící odboru sociálně-právní ochrany dětí.....	38
5.2.2 Hodnocení získaných informací.....	45

5.3 Dotazníkové šetření.....	46
5.3.1 Výsledky dotazníkového šetření	47
5.3.2 Hodnocení získaných informací.....	57
5.4 Vyhodnocení stanovených hypotéz.....	58
Závěr.....	60
Seznam použitých zdrojů.....	62
Seznam tabulek a grafů	65
Seznam zkratek	66
Přílohy	67

ÚVOD

„Dítě, na jehož natažené ruce se často odpoví odmítnutím, může navždy ztratit schopnost projevovat svou něžnost a vycházet vstříc.“

Stefan Garczyński

V lidské společnosti se od pradávna vyskytovaly děti týrané, zanedbané nebo jiným způsobem ohrožené. V průběhu toku času se mění a vyvíjejí formy ubližování, na druhou stranu se mění i tolerance vůči násilí na dětech. Žijeme v moderní době, ve které není tolerováno ohrožování dětí, přesto k němu v některých případech dochází a bohužel docházet bude. Od toho máme v České republice zákony, které celou problematiku uvedou na pravou míru a v případě potřeby vyměří tresty. Demokratický stát, který si zakládá na dodržování základních práv a svobod je odpovědný za ochranu dětí před tělesným, psychickým a sexuálním násilím k tomuto účelu slouží i sociálně-právní ochrana dětí, která je podložena nejen mezinárodními smlouvami, ústavními zákony, ale i dalšími zákony, které se zabývají problematikou ohrožených dětí.

Rodina by měla poskytovat dítěti zázemí, ochraňovat ho, dávat mu lásku a řádnou výchovu. Pokud z nějakého důvodu základní funkce rodiny selže, vstupuje do hry orgán sociálně-právní ochrany dětí, který začíná neodkladně jednat v zájmu dítěte prostřednictvím vyškolených sociálních pracovníků, kteří mají v popisu práce pomáhat ohroženým dětem.

Téma Orgán sociálně-právní ochrany dětí jeho význam a činnost si autorka vybrala, protože chtěla poukázat na tuto závažnou problematiku, aby se dostala více do povědomí společnosti. Média sice podávají zprávy o ohrožených dětech, ale už neprozradí, jak se mají občané chovat, když se o takovém dítěti dozvědí. Sociálně-právní ochraně dětí je potřeba věnovat dostatečnou pozornost, protože samo dítě se ve většině případů nemůže, neumí nebo nedokáže bránit a potřebuje pomoc zvenčí. Proto je klíčová angažovanost orgánů a institucí, které se zabývají sociálně-právní ochranou dětí, velmi důležitou roli hraje také okolí, které může upozornit na problémy ve výchově. A nesmíme zapomínat na zákony a normy, které upravují tuto oblast po právní stránce, a které mají i ústavní či mezinárodní charakter. Díky správnému

fungování a vzájemné spolupráci celého aparátu, institucí a lidí, může být zajištěna řádná výchova dítěte a jeho bezpečí.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Bakalářská práce s názvem OSPOD jeho význam a činnost vychází především ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. a dalších právních zákonů, předpisů a aktů zabývajících se ochranou dětí jako je například Listina základních práv a svobod či Úmluva o právech dítěte, díky kterým byly získané cenné informace. Klíčovou roli hraje i odborná literatura a v neposlední řadě práce čerpá a využívá internetové zdroje.

Práce je rozdělena na část praktickou a teoretickou. Teoretická část je z největšího úseku věnována orgánu sociálně-právní ochrany dětí a tvoří ji tři kapitoly. První kapitola je zaměřena na seznámení s odborem péče o děti a mládež příslušného pověřeného městského úřadu, zároveň definuje a vymezuje pojem OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí). Taktéž se zabývá termínem – syndrom CAN (Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte).

Navazuje kapitola druhá s názvem struktura činnosti OSPOD, která se zabývá činností orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Konkrétně je zaměřená na preventivní a poradenskou činnost, ochrannou a ústavní výchovu, ochranu ohrožených dětí, které se ocitly bez přiměřené péče a značný prostor je dán zajištění pěstounské péče a osvojení dítěte.

Třetí kapitola bakalářské práce pojednává o orgánech sociálně-právní ochrany dětí. Jsou zde vyjmenovány a ve stručnosti popsány jejich základní funkce a činnosti. Tato kapitola je taktéž věnována vymezení pojmu sociálně-právní ochrana dětí a dokumentům upravujícím tuto oblast a týká se i samotného legislativního ukotvení sociálně-právní ochrany dětí.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem veřejnost vnímá význam, postavení, efektivnost a potřebnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jak dobře jsou obyvatelé České republiky obeznámeni s jeho činností.

Aby byl splněn stanovený cíl, je praktická část bakalářské práce věnována kvalitativnímu a kvantitativnímu typu výzkumu. Jednou z technik sběru dat byl zvolen polořízený rozhovor, který byl prováděn s pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, na jejímž základě bylo zjištěno mnoho užitečných informací z pozice

zainteresované osoby s mnohaletou praxí v oboru. Aby byl zjištěn i názor veřejnosti a objeven možný rozpor ve vnímání této problematiky, bylo zároveň použito dotazníkového šetření. Poté, co bylo získáno dostatečné množství respondentů, byly obdržené odpovědi zpracovány, převedeny do grafů a především vyhodnoceny. Na základě analýzy výsledků byly potvrzeny, nebo vyvráceny zadané hypotézy.

2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí v České republice

2.1 OSPOD

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je orgánem veřejné moci, který má zákonem přidělené postavení v sociálně-právní ochraně dětí. Největší pravomoci má odbor péče o děti a mládež příslušného pověřeného úřadu obce s rozšířenou působností. Před soudem je opatrovníkem dítěte, zastupuje nezletilé dítě a hájí jeho zájmy. Orgán sociálně-právní ochrany dětí chrání děti, které jsou nezletilé.¹

Tento orgán je primárně zacílen na děti:

- jejichž rodiče zesnuli
- jejichž rodiče neplní nebo zneužívají rodičovské povinnosti a práva
- které opakovaně utekly z domova
- obžalované z trestného činu, nedodržující školní docházku, závislé na alkoholu nebo drogách či jinak nemravně žijící
- ohrožené násilím v rodině
- na kterých byl spáchán trestný čin, nebo s nimi bylo jinak nevhodně zacházeno

Jednou z hlavních činností tohoto orgánu je pomoci dětem, které jsou týrané, zanedbávané nebo je jim jinak ubližováno a zajistit jim bezpečí a ochranu. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má zajistit, aby s dítětem nebylo špatně zacházeno a nebylo ohroženo, ať už úmyslným nebo neúmyslným chováním osoby pečující o dítě.²

2.2 Syndrom CAN

U mnohých dětí se objevuje syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). *„Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte lze definovat jako soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu, vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti,*

¹ Systém sociálně-právní ochrany dětí: Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje. OSPOD: Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí [online]. Galileo Corporation s.r.o., ©2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

² ČESKO. Zákon č. 369/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbíрка zákonů České republiky. 1999, částka 111. s. [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči.“³ Existuje i syndrom CSA (Child Sexual Abuse), syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. V 50. letech 20. století se odborníci začali dopodrobna věnovat problematice týrání, zneužívání a zanedbání dítěte, později se do povědomí lidí vžil název syndrom CAN, který ve zkratce můžeme definovat jako poškození fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje dítěte. Jedním z hlavních rysů je bezohledný a necitlivý přístup k dítěti, který je ve společnosti nepřijatelný. Rodina by měla zajišťovat základní potřeby dítěte, nikoli je zanedbávat.⁴

4 typy poškozování dítěte:

- zanedbání
 - dítěti není dána dostatečná pozornost a péče nebo dochází k opomíjení významných potřeb dítěte
 - následkem bývá závažné ohrožení vývoje dítěte
 - lze rozdělit na zanedbání tělesné, citové a zanedbání výchovy a vzdělání
 - tělesné zanedbávání – nezajištěny tělesné potřeby
 - citové zanedbání – nezajištěny citové potřeby dítěte
 - zanedbání výchovy a vzdělání např. absence ve škole
- sexuální zneužívání
 - zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem
 - rozděluje se na formy – dotykové, bezdotykové a komerční
 - dotykové (kontaktní) chování zahrnuje: sexuální styk, znásilnění, osahávání, laskání, apod.
 - bezdotykové (bezkontaktní) chování zahrnuje: exhibicionismus, nucení dítěte sledovat soulož, apod.
 - komerční typ zahrnuje využití dítěte pro sexuální účely výměnou za finanční obnos nebo materiální odměnu např. obchod s dětmi či dětská prostituce
- tělesné (fyzické) týrání
 - jde o ubližování tělesného charakteru s následným poraněním nebo nezabránění takového poranění

³HANUŠOVÁ J. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s.6.

⁴HANUŠOVÁ J. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s.6.

- nepřiměřené akty násilí
- aktivní forma: bití, dušení, kopání, bodání, škrcení, opaření, topení, popálení, trhání vlasů, otrávení apod.
- pasivní forma: nedostatečné uspokojování základních tělesných potřeb dětí, úmyslné či neúmyslné neposkytnutí péče například hladovění
- emoční (psychické) týrání
 - ovlivňuje citový vývoj dítěte, jeho chování a osobnost
 - aktivní forma nejčastěji zahrnuje neustálou kritiku, slovní útoky, urážení, zesměšňování, ponižování, výhrůžky, opovrhování, citové vydírání, nadávky, vysmívání, apod.
 - pasivní – nevšímavost, lhostejnost⁵

U většiny případů dochází k prolínání těchto typů špatného zacházení a dítě je tak vystaveno mnoha útokům ze strany pečující osoby. V praxi je důležité správně posoudit špatné zacházení, musí se brát v úvahu závažnost činů, věk dítěte, vyspělost dítěte a opakování těchto projevů. Neexistují absolutní kritéria a ani zákon nemůže zcela vymezit hranici špatného zacházení, proto je nesmírně důležité, aby byl posuzující pracovník adekvátně vycvičen a speciálně proškolen. Usvědčujícím důkazem bývají převážně nálezy lékařů, údaje od učitelů či oznámení občanů (především sousedů nebo známých).⁶

Syndromem CAN v České republice trpí nejčastěji děti do šesti let. Mezi běžné oběti patří děti nechtěné, autistické, trpící psychickými poruchami, či s vrozeným poškozením nebo zaostávající ve vývoji. Roli může hrát i odlišnost dítěte, hyperaktivita či nešikovnost. Ohrožené mohou být i děti, které nespĺňují očekávání rodičů, nebo děti plačtivé či neklidné. Většina rodičů, kteří ubližují dětem, byla v dětství na vlastní kůži týraná nebo zneužívaná. Další náchylnou skupinou jsou rodiče, kteří jsou závislí na návykových látkách, nezaměstnaní, sociálně znevýhodnění nebo duševně nemocní.

⁵ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte* 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 20-25.

KALIBOVÁ, P., KALIBA, M. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v kontextu současného školství*. 1.vyd. Univerzita Hradec Králové : Gaudeamus, 2014, s. 18-27.

⁶ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005, s. 28-32.

Ne všichni kopírují nevhodné způsoby výchovy, např. stres může uvolnit nebezpečné chování, které by jinak měli rodiče pod kontrolou.⁷

Bohužel následky špatného chování (kterých se rodiče nebo osoby, pečující o dítě dopouštějí), jsou velmi závažné a mohou u dětí přispět ke vzniku nízkého sebevědomí, posttraumatického stresového syndromu, nočních můr, úzkostí, pocitu viny, depresí a v některých případech se mohou objevit i sklony k sebevražednému chování. Nepříznivý vliv na citový vývoj a chování dítěte, jeho odmítání či zavrhování, urážení, podceňování, ukládání nerealistických nároků, atd. může dítěti způsobit deprese, poruchy příjmu potravy a v budoucnu potíže v mezilidských vztazích. Syndrom CAN se může projevit i zvýšenou úzkostí, strachem, agresí, odmítáním komunikace, záškoláctvím, zhoršením prospěchu nebo útekem z domova.⁸

2.3 Ohlašovací povinnost

Týrání a především sexuální zneužívání má vysokou míru latence. V České republice je angažovanost oznámení příslušným orgánům, co se týká případů špatného zacházení či ohrožení dítěte velmi nízká. Lidé se mnohdy bojí, že by byli konfrontováni pachateli, kteří se dopouštějí prohřešků proti zákonu a nechtějí si přidělovat problémy. Někteří nemají zájem být účastníky řízení příslušných orgánů a vypovídat. Neuvědomují si, že za prvé existuje ustanovení, které zaručuje mlčenlivost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a za druhé existuje obecné oznamovací oprávnění. Každý občan je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Dá se říci, že jde o morální povinnost na něco takového upozornit, na druhou stranu nelze zamlčení nijak právně sankcionovat ani se nedá právně vynutit. Výjimku tvoří případ, kdy se dotyčný dozvěděl, že došlo ke spáchání trestného činu týrání svěřené osoby a takový čin

⁷ *Šance dětem: Syndrom CAN* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, ©2011-2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-diteti/syndrom-can.shtml>

⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 20-25.

neohlásil. V tomto případě se dopustil trestného činu podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.⁹

Obecná oznamovací povinnost platí i pro státní orgány, školská zařízení, školy, pověřené osoby či jiná zařízení určená pro děti. V tomto případě jsou všichni povinni bezodkladně ohlašovat veškerá podezření týkající se ohrožení dítěte obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.¹⁰

Zvláštní oznamovací povinnost připadá na veškerá zdravotnická zařízení, která musí neprodleně informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností o svém podezření na zanedbání péči či ohrožení vývoje či života dítěte. Například v případě, kdy matka po narození své dítě opustí. Oznamovací funkce je nesmírně důležitá. Čím dříve se o situaci v rodině orgán sociálně-právní ochrany dozví, tím rychleji se začne zabývat vzniklým problémem.¹¹

Samo dítě má právo požádat o pomoc při ochraně svých práv, aniž by o tom rodina věděla. Obrátit se může nejenom na orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale i na školy, zdravotnická zařízení nebo linku bezpečí. Samozřejmě i rodič sám od sebe může oslovit orgán sociálně-právní ochrany dětí a požádat o radu. Dítě může svobodně vyjadřovat své názory i bez přítomnosti rodičů nebo osob odpovědných za výchovu dítěte. Jeho výpovědi by se měla věnovat patřičná pozornost, samozřejmě s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte.¹²

2.4 Vedení spisové dokumentace

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny vést evidenci a spisovou dokumentaci. Tato dokumentace obsahuje osobní údaje dětí a rodičů, údaje o poměrech v rodině, záznamy o provedeném šetření v rodině o jednání s rodiči či jinými osobami, záznamy o výchově či rozhodnutí soudu, apod. Údaje ve spisové dokumentaci týkající

⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 32-33.

¹⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 13.

¹¹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 33.

¹² ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 17-18.

se dítěte jsou citlivé a orgán sociálně-právní ochrany dětí je oprávněn využít jich pouze v zájmu dítěte při zajišťování jeho ochrany. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí sepisují sumární rejstříky o zanedbaných, zneužívaných, týraných či jinak ohrožených dětech.¹³

Na základě písemné žádosti mohou rodiče a osoby odpovědné za výchovu dítěte požádat o nahlédnutí do spisové dokumentace obecní úřad obce s rozšířenou osobností. Zároveň tyto osoby mohou pořizovat kopie nebo vypisovat určité části z dokumentace. Nikdo jiný nemá právo a nemůže do spisu nahlížet.¹⁴

Existuje i tzv. zvláštní složka, kde jsou skladovány dokumenty se specifickou povahou. Vkládá se tam například oznámení osoby, která upozornila orgán sociálně-právní ochrany dětí na samotný případ (platí zde pravidlo mlčenlivosti). Dokumenty se nevydávají žádné fyzické ani právnické osobě ani žádnému orgánu, tím se zajišťuje zvýšená ochrana citlivých údajů. Písemnosti vedené ve zvláštní složce lze předložit jen soudu a státnímu zastupitelství v případě, že se údaje v nich obsažené týkají trestního stíhání osoby. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen uložit spisovou dokumentaci a archivovat ji po dobu 15 let následujících po roce, kdy došlo k vyřazení dítěte z evidence nebo kdy dítě nabylo zletilosti.¹⁵

2.5 Mlčenlivost

Podle zákona jsou pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany povinni zachovávat mlčenlivost o veškerých informacích, na které v souvislosti se svojí prací narazí. Zaměstnanci musí zachovávat mlčenlivost i o osobách, jimž bylo svěřeno dítě do péče i o novém místě pobytu dítěte. Dále se mlčenlivost vztahuje i na osoby, které upozornily orgán sociálně-právní ochrany na ohrožené dítě nebo na dítě, které opakovaně utíká z domova či vede nemravný život.¹⁶

¹³ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 38-39.

¹⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 33-34.

¹⁵ *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>

¹⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 31-32.

Mlčenlivost pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí platí i po ukončení pracovního poměru a vztahuje se i na pověřené osoby, které se při spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí seznámily s údaji, které podléhají mlčenlivosti. Dodržování povinnosti je pojištěno pokutou, která se může pohybovat až do výše 50 000 Kč.¹⁷

¹⁷ *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>

3 Struktura činností OSPOD

3.1 Činnosti OSPOD

Činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí:

- preventivní a poradenská činnost
- uložení výchovných opatření
- ochrana ohrožených dětí, které jsou bez přiměřené péče
- zajištění pěstounské péče nebo osvojení
- ochranná a ústavní výchova¹⁸

Posuzování funkčnosti rodiny vyžaduje delší časový úsek, přímý a častý kontakt s rodinou, velmi důležitá je i kvalifikovanost a odborná způsobilost sociálního pracovníka. Pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí se může stát absolvent vysoké nebo vyšší odborné školy, který prošel zkouškou odbornosti a prokázal tak značné znalosti v oboru. Sociální pracovník by měl navíc umět naslouchat, být empatický, seriózní, komunikativní, chovat se zdvořile a profesionálně, být nestranný a především by měl rodině poskytnout potřebnou radu, podporu a pomoc. Návštěva v rodině by měla být prostředkem vzájemného sblížení a zároveň si díky ní může sociální pracovník udělat názornější obrázek na život rodiny a to pomocí celé řady ukazatelů jako je styl komunikace v rodině, materiální zdroje, zázemí, sociální vazby členů rodiny, jejich zájmy, stav domácnosti, apod.¹⁹

Zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí se ze všech sil snaží pochopit a porozumět rodině a poskytnout jí patřičnou podporu a radu. Zároveň vyjadřují svůj profesionální názor a případně se angažují v řešení rodinných problémů. Nejdůležitější je správné posouzení a vyhodnocení situace, ke kterému přispívá i vzájemná spolupráce s pracovníky jiných úřadů a odborů. OSPOD spolupracuje i s ústavními zařízeními,

¹⁸ TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2.vyd. Praha : Portál, 2009, s. 198.

¹⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. 1.vyd. Praha : Portál, s.r. o., 2017, s. 15-16.

středisky výchovné péče, s probační a mediační službou, s pověřenými osobami, se školskými a zdravotnickými zařízeními, se soudy, psychology, policií, apod.²⁰

Velmi přínosný je nejen rozhovor se samotnými dětmi, ale i rodiči či jinými osobami majícími dítě v péči, ale plodný bývá i rozhovor se sousedy či kolegy. To vše vede ke zjišťování skutečných podmínek, ve kterých dítě žije a je vychováváno. Jednotlivé činnosti osvětlují pravdu o tom, jak je o dítě pečováno a jak se k němu rodiče chovají. Zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí mají za povinnost prověřovat případy špatného zacházení osob pečujících o děti především objektivně a pečlivě. Následně mají za úkol vyhodnotit konkrétní případy a případně zavést vhodná opatření, která zajistí nápravu současného stavu.²¹

Orgán sociálně-právní ochrany na základě vyhodnocení volí vhodná opatření, mezi které můžeme řadit:

- zbavení, pozastavení či omezení rodičovské odpovědnosti
- návrh na ústavní výchovu
- zprostředkování odborných služeb pro rodiny s dětmi (terapie, mediace, apod.)
- zprostředkování právní pomoci
- poskytování pomoci rodinám při zlepšování jejich životní situace
- poskytování pomoci rodinám při řešení výchovných, sociálních nebo psychických problémů s dětmi
- konzultace a odborné poradenství²²

Poradenství:

- je všestranná činnost, která vede k získání informací a zvyšuje rozsah znalostí a dovedností, které vedou k řešení problémů. Poradenské služby jsou často poskytovány krátkodobě, provádí se pomocí dohodnutých schůzek, kde se řeší aktuální problémy v rodině, nebo nedostatky ve výchově. Ovlivňuje uvažování a chování jedince, který neumí situaci řešit vlastními silami a spočívá v předání

²⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. 1.vyd. Praha : Portál, s.r. o., 2017, s. 15-16.

²¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 192-194.

²² MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1.vyd. Praha: Portál, 2007, s. 82-83.

důležitých informací a názorů odborníka, jak by si osoba měla počínat. Cílem poradenství je dosáhnout toho, aby si lidé dokázali pomoci sami, využívá se k tomu profesní vedení a podpora rodiny při získání informací a dovedností, které povedou k dosažení tohoto cíle.²³

3.2 Výchovná opatření

Pokud není sjednána náprava, používá orgán sociálně-právní ochrany dětí výchovná opatření:

- napomenutí
 - nejmírnější forma
 - preventivní funkce, na jedince by měl působit už fakt, že je vedeno řízení
 - nerespektování napomenutí se nesankcionuje ani nestíhá
 - může se udělit rodičům, dětem, ale i osobám, které narušují spořádanou výchovu
- dohled
 - preventivní funkce
 - dohled na výchovu nezletilého
 - má motivovat rodiče k odstranění závad
 - často se provádí v součinnosti se školou či jinou institucí, která se nachází v blízkosti dítěte
- omezení
 - musí být přiměřené
 - zakázání určité činnosti nebo zákazu pobývání na místech, která nejsou vhodná pro nezletilé (př. zákaz návštěvy nočních klubů)
 - lze uložit i rodinným příslušníkům či jiným osobám zodpovídajícím za výchovu
 - zabraňuje působení škodlivých vlivů
- povinnost využít odbornou pomoc²⁴

²³ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2.vyd. Praha : Portál, 2008, s. 83-86.

²⁴ MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBÁČOVÁ, K., ZÁROSOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 204-208.

3.3 Ochrana ohrožených dětí, které jsou bez přiměřené péče

V případě, že se výchovná opatření minula účinkem, přichází na řadu soud, který v případě, že to vyžaduje zájem dítěte, může dočasně odejmout dítě z péče rodičů. Doba, kdy je dítě umístěno ve vybraném zařízení (například středisku výchovné péče, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) nesmí přesáhnout šest měsíců.²⁵

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují potřebnou ochranu dítěti, které se ocitlo bez přiměřené péče, a jsou ohrožena jeho základní práva. Tato zařízení poskytují dítěti pomoc a ochranu po dobu, než soud vydá rozhodnutí o předběžném opatření. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zajišťují na nezbytně nutnou dobu uspokojování základních životních potřeb, ubytování i lékařskou péči. Návrh na toto opatření může podat i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Soud přihlíží nejen k zájmu dítěte, ale i připomínkám orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který je v přímém kontaktu s dítětem a je obeznámen se situací v rodině.²⁶

Ústavní péče může být nařízena i v momentě, kdy se rodina o dítě nedokáže postarat. Orgán sociálně-právní ochrany dětí se podílí na programech sociální prevence, jde například o výchovné a rekreační tábory, víkendové pobyty nebo vzdělávací akce. Všechna opatření slouží buď k obnově narušených funkcí rodiny, nebo k prevenci, aby k problémům vůbec nedocházelo. Nejdůležitější roli hrají obecní úřady a obce s rozšířenou působností.²⁷

3.4 Preventivní a poradenská činnost

Obecní úřad aktivně vyhledává ohrožené děti nebo rodiny s dětmi, které pomoc potřebují. Následně se svým podezřením kontaktuje obecní úřad s rozšířenou působností. Obecní úřad nejen, že s rodiči rozebírá jejich výchovné problémy či nedostatky v péči, ale může zajistit i poradenské služby, týkající se např. výchovy nebo vzdělání. Úřad nehovoří jen s rodiče, ale i s dětmi a projednává jeho chování a problémy.²⁸

²⁵ MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBÁČOVÁ, K., ZÁROSOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 209-211.

²⁶ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 77.

²⁷ MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBÁČOVÁ, K., ZÁROSOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 210-213.

²⁸ MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBÁČOVÁ, K., ZÁROSOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 148-151.

Důležitou roli hraje oznamovací povinnost. Čím dříve se o situaci v rodině orgán sociálně-právní ochrany dětí dozví, tím rychleji se může zabývat vzniklým problémem. Úřady by měly mít dostatečný přehled o situaci v rodině, aby mohly včas a řádně zakročit v případě ohrožení dítěte.²⁹

Kraje i obce by měly dbát na vytvoření, co největšího množství různorodých akcí a činností pro děti, které je zabaví a zaměstnají, ať už z oblasti kultury, sportu nebo třeba vzdělávání.³⁰

Obecní úřad s rozšířenou působností zjišťuje příčiny vzniku problémové situace a zároveň kontroluje a vyhodnocuje změnu, která se v rodině udála, jak se vyvinula situace dítěte. Snaží se, co nejvíce omezit nepříznivé vlivy působící na dítě. Obecní úřad s rozšířenou působností má nejbližší k dítěti i k rodině, takže vypracovává individuální plán ochrany dítěte (založený na časovém plánu, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte a přináší opatření, která mají zajistit jeho ochranu). Taktéž může pořádat případové konference (účastní se jí zainteresované subjekty a osoby, cílem konference je najít nejvhodnější řešení problému, zároveň může být podkladem pro individuální plán dítěte). Obecní úřad s rozšířenou působností pořádá přednášky, kurzy a víkendové pobyty související s výchovou a péčí o dítě a zároveň poskytuje poradenskou pomoc nejen problémovým rodinám, ale i osvojitelům, pěstounům, rodičům pečujícím o zdravotně postižené děti a zároveň poskytuje rady z oblasti hmotného zabezpečení a sociální péče.³¹

Orgán sociálně-právní ochrany dětí se také účastní trestního řízení, které se týká mladistvých a spolupracuje i s dalšími orgány činnými v trestním řízení. Může zastávat funkci opatrovníka nebo poručníka. Monitoruje, rozhoduje a kontroluje svěření dítěte do péče nebo zaručí náhradní rodinnou péči (osvojení, pěstounství) či náhradní rodinné prostředí (například Klokánek).³²

²⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 32-33.

³⁰ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 55-59.

³¹ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 60-64.

³² NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 60-64.

3.5 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je určena dětem, které z nejrůznějších závažných důvodů nemohou vyrůstat ve své rodině, jejichž výchova je narušená či ohrožená. Náhradní rodinnou péči dělíme na:

- osvojení (adopci)
- pěstounskou péči
- další formy náhradní péče (poručenství a svěření dítěte do péče jiné osoby)³³

3.5.1 Osvojení

„Osvojit znamená přijmout cizí dítě za vlastní. Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem vzniká stejný vztah jako mezi rodičem a dítětem. To znamená, že v rámci osvojení právně zanikají vztahy s původní rodinou a vznikají zcela nové s osvojitelem.“³⁴

Osvojení je nejdokonalejší formou náhradní rodičovské péče, která zajišťuje nejstabilnější prostředí. Osvojitelé přijímají opuštěné dítě za vlastní a náleží jim stejná práva a povinnosti jako biologickým rodičům.³⁵

Osvojení je možné pouze se souhlasem rodičů osvojeného dítěte (neplatí v případě, že rodič o dítě nemá zjevný zájem, nebo pozbyl rodičovské odpovědnosti, zdržuje se na neznámém místě nebo není schopen projevit svou vůli či rozpoznat následky svého jednání). Osvojení (neboli adopce) je tedy možné u dětí tzv. právně volných, kterých se biologičtí rodiče vzdali a po uplynutí ochranné lhůty nebo splnění doby kvalifikovaného nezájmu mohou být tyto děti adoptovány.³⁶

Dosáhlo-li dítě věku 12 let, je nutný jeho souhlas s osvojením. O osvojení rozhoduje soud a jde o značně zdlouhavou proceduru, která se často táhne několik měsíců. Osvojitelé, kterými bývají nejčastěji bezdětné páry, přicházejí často až s nerealistickými nároky na dítě. Téměř všichni osvojitelé chtějí, co možná nejmladší děti, důležitou roli ve výběru sehrává i zdravotní stav, vzhled, barva pleti či inteligence dítěte. Po osvojení je dítě zapsáno do rodného listu osvojitelů a stává se už navždy

³³ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 8- 9.

³⁴ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 9.

³⁵ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd. Praha : Portál, 1999, s. 33.

³⁶ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2012, s. 15-18.

úplným a právoplatným členem domácnosti, ovšem nese si s sebou odlišnou genetickou výbavu a prožitky z raného období. Osvojitel může být pouze svéprávná, zletilá osoba, která prošla potřebnými vyšetřeními. Soud zkoumá nejen zdravotní stav, sociální vazby, charakter, ale i věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojeným dítětem. Největší roli v hodnocení sehrává vhodnost osvojitelů a dítěte. K prokázání slouží tzv. předadopční péče, kdy je dítě po dobu nejméně šesti měsíců umístěno u žadatelů na jeho náklady.³⁷

Ve výjimečných případech lze osvojení do tří let od soudního rozhodnutí zrušit a obnovuje se předchozí příbuzenský poměr. Existuje i možnost mezinárodního osvojení, kterou zprostředkovává Úřad pro mezinárodní ochranu dětí.³⁸

3.5.2 Pěstounská péče

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečně hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“³⁹

Stát má za úkol se postarat o ohrožené děti, pěstounská péče je vlastně takovou formou smlouvy mezi státem a vybranou rodinou, která dítě přijímá. Pěstounská péče se týká dětí, které nejsou vhodné pro adopci – většinou jde o starší děti, o děti se zdravotními problémy, sourozenecké skupiny, děti odlišného etnika nebo děti, o které se rodiče zajímají, ale nemohou se o ně momentálně postarat.⁴⁰

Pěstouni jsou tzv. zastupující rodiče, kteří nemají rodičovská práva na druhou stranu ani vyživovací povinnost, to vše zůstává biologickým rodičům (pokud nejsou zbaveni rodičovských práv). Pěstounská péče může probíhat individuálně v rodinném prostředí nebo skupinově např. v SOS dětských vesničkách. Pěstouni musí podat žádost a absolvovat povinné vyšetření. Velkou nevýhodou pěstounské péče jsou možné zásahy do výchovy ze strany biologických rodičů a zároveň je zde možnost návratu dítěte do původní rodiny.⁴¹

³⁷ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 9-10.

³⁸ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 10-11.

³⁹ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd. Praha : Portál, 1999, s. 35.

⁴⁰ ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2012, s. 16.

⁴¹ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 11-12.

V zákoně je zmiňovaná i pěstounská péče na dobu přechodnou. Má zamezit dočasnému umístění dítěte do ústavu, než se například rozhodne o osvojení nebo o pěstounské péči. Vyškolení pěstouni se o dítě starají po krátkou dobu, než se vyřeší vzniklý problém. Pěstounem na přechodnou dobu může být osoba, která je zařazená do evidence a taktéž jde o státem financovanou činnost.⁴²

3.5.3 Další formy náhradní péče

Poručenství

Speciální formou náhradní péče je poručenství. Poručníka ustanoví soud, navrhnout ho mohou i rodiče. Často to bývá někdo z rodiny, kdo převezme rodičovskou odpovědnost a stává se zákonným zástupcem. Poručník dítě vychovává, zastupuje ho a přebírá správu nad jeho majetkem. V tomto případě je nutné složení poručenského slibu a zároveň dochází k pravidelnému dozoru soudu. Poručník má nárok na dávky státní sociální podpory v případě, že o dítě osobně pečuje, ovšem nemá vyživovací povinnost k dítěti, ta zůstává biologickým rodičům.⁴³

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Jde o nejvolnější formu náhradní rodičovské péče, dochází k ní, jestliže to vyžaduje zájem dítěte. O svěření rozhoduje soud, který přesně vymezí práva a povinnosti osobám, kterým bude dítě svěreno do péče.⁴⁴

Sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí s uchazeči o náhradní rodinnou výchovu vedou pohovor, kterým zjišťují motivaci, důvody, druh náhradní rodinné péče a především představy o dítěti. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má za úkol vysvětlit potřebné náležitosti nutné ke kladnému vyřízení žádosti. Uchazeči jsou předány formuláře, dotazníky a žádosti, které je nutné vyplnit. Po podání návrhu soudu obecní úřad s rozšířenou působností zakládá spisovou dokumentaci, která vzniká za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče, vychází z individuálního plánu ochrany dítěte a vyhodnocení situace dítěte v rodině. Pracovnice po částech skládá spisovou dokumentaci, kterou kontroluje a pravidelně vede, po úplném doplnění

⁴² VRÁNOVÁ, L. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. 1.vyd. Praha : Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, s. 11-13.

⁴³ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 13.

⁴⁴ SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 13.

ji předává krajskému úřadu. Jde o dlouhý a složitý proces, kde hraje důležitou roli správné vedení a informování uchazečů orgánem sociálně-právní ochrany dětí a vzájemná komunikace.⁴⁵

3.6 Ochranná a ústavní výchova

Ústavní výchova se nařizuje v případě, že byla ohrožena nebo narušena výchova dítěte a zároveň je to v zájmu samotného dítěte. Soud dále zkoumá, zda nelze zajistit náhradní rodinnou péči, protože ta má přednost před ústavní výchovou. Soud ruší ústavní výchovu v momentě, kdy se objeví možnost svěření dítěte do péče vhodné osoby.

Ústavní péče zahrnuje:

- kojenecké ústavy
- dětské domovy
- školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy
- výchovné ústavy
- diagnostické ústavy
- domovy pro děti se zdravotním postižením⁴⁶

Orgány sociálně-právní ochrany dětí by měly vyhledávat ohrožené děti, zajišťovat poradenství, pomáhat rodičům řešit problémy ve výchově apod. Ale pokud je prokázáno špatné zacházení s dítětem, tento orgán posoudí, zda by nebylo lepší, aby dítě rodinu opustilo a bylo přemístěno do ústavní péče nebo do náhradní rodiny.⁴⁷

Ústavní výchova je nařízena pouze tehdy, kdy je výchova nebo řádný vývoj dítěte ohrožen a nápravu nelze zajistit jinak a jiná opatření (napomenutí, dohled, omezení a povinnost využití pomoci odborného poradenského zařízení) nevedla k nápravě. Ústavní péči nařizuje soud nebo tam dítě svěří sami rodiče. Soud ve svém rozhodnutí zohledňuje zájmy dítěte a přihlíží i k názoru orgánu sociálně-právní ochrany dětí, poté vybere zařízení, kam dítě umístí. Jednotlivá zařízení se navzájem liší a děti

⁴⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 80-82.

⁴⁶ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 197-199.

⁴⁷ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005, s. 32-33.

jsou do nich posílány na základě věku, zdravotního stavu, jejich schopností, apod. Soud si hlídá, zda se nezměnily důvody ústavní výchovy a kontroluje, zda se neobjevila možnost zajištění náhradní rodinné výchovy. Lhůta nařízení ústavní výchovy je 3letá, ale soud ji může opakovaně prodloužit.⁴⁸

Orgán sociálně-právní ochrany dětí kontroluje a sleduje průběh výkonu ústavní a ochranné výchovy. Zjišťuje, zda jsou dodržována práva dítěte a zároveň zkoumá, jak se mění vztahy v rodině a monitoruje případnou změnu v důvodech pobytu. Navštěvuje nejen samotné děti v zařízeních a to nejméně jednou za šest měsíců, ale i rodiče dítěte.⁴⁹

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2.vyd. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 163-166.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2.vyd. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 168.

4 Sociálně-právní ochrana dětí

4.1 Sociálně-právní ochrana dětí

„Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně-právní ochrana dětí je v tomto smyslu chápána jako užší pojem vedle právní ochrany dítěte, která je souhrnem rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte a obsahem více právních předpisů různé právní síly.“⁵⁰

Sociálně-právní ochrana dětí je soubor opatření a činností, která vedou k zajištění a ochraně práv dítěte, podílí se na jeho kladném vývoji a patřičné výchově, chrání oprávněné zájmy dítěte, působí na obnovení narušených funkcí rodiny a zajišťují náhradní rodinnou výchovu, když dítě nemůže být vychováváno vlastní rodinou. Jde o ucelený systém fungující v českém právu samostatně. Jejím záměrem je nezletilým dětem poskytovat zvýšenou ochranu, jelikož se často nemohou nebo nemají jak bránit.⁵¹

Sociálně-právní ochrana dětí je zakotvena a řídí se především zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. S její činností souvisejí i další právní předpisy a je obsažena v několika dalších právních normách. Vychází například z Úmluvy o právech dítěte, která byla ratifikována v roce 1991, dále spadá pod Listinu základních práv a svobod (Usnesení ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LZPS, součást ústavního pořádku ČR) či Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.). Sociálně-právní ochrana dětí je součástí i celé řady zákonů, mezi ty nejvýznamnější patří: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, zákonem č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, zákonem č. 141/1961 Sb., Trestní řád, zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů,

⁵⁰ TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2.vyd. Praha : Portál, 2009, s. 197.

⁵¹ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 13-16.

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád apod.⁵²

Listina základních práv a svobod

- ucelený, podrobný, ústavní dokument ustanovující demokratická práva a svobody, který definuje vztah mezi občanem a státem
- upravuje základní lidská práva
- konkrétně vyjmenovává: právo na život, právo nebýt podroben mučení ani krutému zacházení nebo trestu, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti nebo právo na nedotknutelnost osoby, apod.
- Listina základních práv a svobod je složkou ústavního zákona České republiky⁵³

Úmluva o právech dítěte

- patří mezi nejvýznamnější právní dokumenty v oblasti práv dětí
- stala se součástí Sbírkou zákonů
- komplexní mezinárodněprávní úprava práv dítěte
- Úmluvě o právech dítěte předcházela Ženevská deklarace práv dítěte a Deklarace práv dítěte
- klade důraz na rodinu, která by měla zajistit bezpečí, lásku, řádnou výchovu i emocionální zázemí, zaručit potřebnou péči a ochranu členům domácnosti
- Úmluva obsahuje různá práva zaměřená na blaho dětí
- dodržování Úmluvy je kontrolováno Výborem pro práva dítěte OSN
- Česká republika Úmluvu o právech dítěte ratifikovala v roce 1911⁵⁴

Principy právní úpravy sociální právní ochrany:

- je zajištěná a financovaná státem
- poskytuje se všem nezletilým dětem mladším 18 let, pokud zletilosti nenabýly dříve
- dostupná všem dětem bez rozdílu a diskriminace
- je bezplatná
- na prvním místě blaho dítěte

⁵² ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 7-9.

⁵³ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 17-18.

⁵⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Úmluva o mezinárodní ochraně dětí*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016, s. 2-16.

- stát je odpovědný za ochranu dětí
- cílem sociálně-právní ochrany dětí může být sanace rodiny
- zajišťuje prevenci před patologickými jevy
- důležitý je princip preventivního působení na rodinné vztahy
- činnost vyhrazená orgánům sociálně-právní ochrany dětí a orgánům veřejné správy v přenesené působnosti
- na principu dobrovolnosti mohou v této oblasti působit fyzické i právnické osoby, ale pouze na základě pověření
- stát nenahrazuje povinnosti a odpovědnost rodičů
- formuluje daná pravidla pro kontakt s cizinou včetně adopce
- jasná pravidla osvojení a pěstounské péče
- sledování a ochrana náhradní výchovy včetně její kvality⁵⁵

Sociálně-právní ochrana dětí je od počátku 20. století plně zajišťovaná státem prostřednictvím státní správy, ale provozovaná je především na místní úrovni – tedy přenesenou působností státní správy na samosprávu a zajišťují ji jednotliví vyškolení sociální pracovníci. Jelikož se tito lokální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí znají osobně s dítětem i příbuznými, mohou lépe odhadnout situaci v rodině a najít následné efektivní řešení problému. Tito pracovníci vědí, v jakém prostředí a v jaké komunitě se dotyční pohybují. Navíc s dítětem a rodinou přicházejí do pravidelného kontaktu. Zabývají se konkrétními případy a stanovují strategie, které jsou vytvořeny speciálně pro určitou rodinu. ⁵⁶

Stát zajišťuje veškerou právní úpravu sociálně-právní ochrany dětí, která je reprezentována třeba tvorbou zákonů, ratifikací různých mezinárodních dokumentů a smluv. Stát se zabývá a dohlíží na organizace sociálně-právní ochrany dětí (př. Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, apod.). Stát koordinuje a kontroluje celý výkon sociálně-právní ochrany, hlídá určité rizikové faktory v oblasti a vytváří prevenční programy. Mezi nejdůležitější úlohy patří poskytování financí pro řádné fungování

⁵⁵ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 15-16.

⁵⁶ PEMOVÁ, T., a PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochranu dětí pro praxi*. 1.vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012, s. 27-29.

systemu. Stát má totiž povinnost chránit děti vyplývající z řady norem nejen ústavních, ale i mezinárodních.⁵⁷

4.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí:

Sociálně právní ochranu dětí zajišťují tyto orgány:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- krajské úřady
- obecní úřady, újezdní úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu⁵⁸

Významným a stěžejním orgánem je **obecní úřad obcí s rozšířenou působností**, který monitoruje a kontroluje neblahé vlivy působící na dítě a zjišťuje původ těchto vlivů, vyhodnocuje stav, snaží se o nápravu a činí potřebná opatření k zajištění ochrany dítěte. Bezprostředně sleduje ochranu práv dětí a zavčasu činí nezbytná opatření. Má nejbližší k rodinám a zákon mu zároveň ukládá nejvíce povinnosti.⁵⁹

Krajské úřady plní roli odvolacího orgánu. Hlavní činností úřadů je zprostředkování náhradní rodinné péče a poskytování poradenské činnosti. Přípravují vhodné pěstouny a osvojitele k přijetí dítěte do rodiny. Zároveň vydávají pověření fyzickým a právnickým osobám k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Mají na starost i výši příspěvku, který obdrží zřizovatelé zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁶⁰

Obecní úřad vyhledává ohrožené děti, apeluje na rodiče, aby splnily své povinnosti vůči dětem, a prodiskutuje odstranění nedostatků ve výchově dětí. Obecní úřady mohou na žádost rodičů zaručit poradenství týkající se například oblasti dávek

⁵⁷ PEMOVÁ, T., a PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochranu dětí pro praxi*. 1.vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012, s. 27-29.

⁵⁸ zákon o sociálně právní

⁵⁹ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 60-63.

⁶⁰ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 67.

sociální péče. V závislosti na závažnosti situace oznámí a podají podrobné zprávy o případu obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.⁶¹

Úřad pro mezinárodní ochranu dětí má sídlo v Brně a zajišťuje ochranu dětí ve vztahu k cizině. Jeho činnost podléhá Ministerstvu práce a sociálních věcí. V čele Úřadu stojí ředitel. Činnost Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí vychází z ustanovení § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Úřad je zaměřen na mezinárodní pomoc:

- při únosech
- při mezinárodním osvojení
- vymáhání výživného přes hranice
- právo na kontakt s dítětem

V soudních věcech týkajících se mezinárodních vod vystupuje Úřad jako opatrovník dítěte. Podílí se i na návratu dětí do země jejich původu v případě, kdy se ocitnou bez přiměřené péče.⁶²

Ministerstvo práce a sociálních věcí

- ústřední orgán státní správy
- ministerstvo je vymezeno zákonem
- bylo zřízeno v roce 1990, kdy navázalo na Ministerstvo sociální péče ČSR založené v roce 1918
- zabývá se nejednou problematikou a oblastí například sociální péčí, důchodovým zabezpečením, zaměstnaností a rekvalifikací, migrací a integrací cizinců a apod.
- další oblastí zájmu je rodina a ochrana práv dětí, základní funkcí je podpora rodiny
- dohlíží na několik organizací a některé z nich dokonce zřizuje např. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (VÚPSV) nebo Českou správu sociálního zabezpečení

⁶¹ NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016, s. 55-59.

⁶² *Pro mezinárodní ochranu dětí: Úřad* [online]. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, ©2009-2017 [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/urad/>

- kontroluje a řídí výkon státní správy
- spravuje rozpočet⁶³

Existují další instituce zajišťující právní ochranu dětí, ale již se nejedná o orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Jsou jimi:

- obce v samostatné působnosti
- kraje v samostatné působnosti
- další právnické a fyzické osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí
- komise pro sociálně-právní ochranu dětí⁶⁴

Komise pro sociálně-právní ochranu dětí vzniká povinně (podle § 38 zákona č. 359/1999 Sb.) jako zvláštní orgán obce s rozšířenou působností. V čele komise je starosta. Koordinuje výkon sociálně-právní ochrany dětí na území správního obvodu obce s rozšířenou působností. Členové Komise jsou fyzické osoby, které mají k sociálně-právní ochraně blízko, např. pedagogové, psychologové nebo zdravotníci, apod.

Kompetence komise:

- sestavuje programy péče o děti
- vydává stanoviska a doporučuje opatření v rámci ochrany dětí
- chystá, ale i kritizuje sociálně preventivní programy
- pořádá případové konference
- vytváří postupy terapie
- rozhoduje o pověření ke zřízení výchovně rekreačního tábora pro děti, případně jeho zrušení⁶⁵

Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Pověřené osoby jsou fyzické či právnické osoby, které získaly pověření vydané krajským úřadem. V případě rekreačních táborů stačí pověření od komise obecního úřadu s rozšířenou působností. Bez tohoto pověření nemohou vykonávat žádnou činnost v této oblasti. Mezi kompetence těchto osob patří vyhledávání dětí, na které se sociálně-

⁶³ TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2.vyd. Praha : Portál, 2009, s. 90-97.

⁶⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 25.

⁶⁵ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 153-154.

právní ochrana dětí zaměřuje. Dále mohou zasahovat do poradenské činnosti, pěstounské péče či do problematiky osvojení. K osobám pověřeným k výkonu sociálně-právní ochrany dětí můžeme řadit různé nadace, církve, obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, apod.⁶⁶

Pověřené osoby, ale i obce a kraje mohou zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany:

- zařízení odborného poradenství pro péči o děti (např. informační centra pro děti a mládež)
- zařízení sociálně výchovné činnosti (např. centra volného času pro děti)
- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (např. krizová centra)
- výchovně rekreační tábory pro děti (slouží k odstranění poruch chování a k získání společenských a hygienických návyků)
- zařízení pro výkon pěstounské péče⁶⁷

Zařízení sociálně-právní ochrany

Zařízení sociálně-právní ochrany slouží především k podávání potřebných rad a doporučení, která jsou orientovaná na řešení rodinných vztahů mezi dětmi a rodiči. Zároveň radí rodičům, jak se správně starat o postižené děti. Zařízení sociálně-právní ochrany na bázi poradenství poskytují nezbytná poučení nejen samotným rodičům, ale i osobám odpovědným za výchovu dětí. Rady dávají i z oblasti výživy dítěte, nebo pomáhají při otázkách týkajících se osvojení dětí či pěstounské péče.⁶⁸

Zařízení sociálně výchovné činnosti

Zařízení sociálně výchovné činnosti poskytují dětem (kterým zemřeli rodiče nebo jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, dále dětem, které vedou zahálčivý život, utíkají od rodičů nebo jsou ohrožené atd.) nejrůznější programy, ať už k zabavení nebo k rozvíjení jejich dovedností a činností.⁶⁹

⁶⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 26-27.

⁶⁷ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 156.

⁶⁸ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 156.

⁶⁹ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 157.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc skýtají ochranu i pomoc dětem, které se ocitly bez jakékoliv péče, nebo jejichž život a příznivý vývoj je ohrožen. Zařízení je určeno i pro děti tělesně nebo duševně týrané, zneužívané a pro ty, jejichž základní práva jsou ohrožena. Tato zařízení zajišťují uspokojování základních životních potřeb dětí včetně ubytování. Poskytnutí lékařské i psychologické péče je samozřejmostí stejně jako zajištění zájmové činnosti.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou v provozu nepřetržitě a podle zákona dbají na splnění vyžadovaných standardů. Zřizovatel těchto zařízení musí nejenom svědomitě a pečlivě vést evidenci přijatých dětí, ale zároveň neprodleně nahlásit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že bylo do tohoto zařízení přijato nové dítě.

Dítě se umísťuje do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nejen na základě soudního rozhodnutí, ale i na žádost obecního úřadu obce s rozšířenou působností, iniciativy ze strany zákonného zástupce, ale především na přání dítěte, které smí požádat o pomoc. Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí je povinen nejméně jednou za tři měsíce navštívit dítě v tomto zařízení. Za pobyt a péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc hradí příspěvek rodiče.⁷⁰

Výchovně rekreační tábory

Výchovně rekreační tábory jsou zřizovány se souhlasem nebo na popud zákonných zástupců dítěte. Účelem rekreačních táborů je kromě získání nezbytných společenských a hygienických návyků především výchovné působení na problémové děti, které by měly vést k odstranění či omezení poruch chování.⁷¹

Zařízení pro výkon pěstounské péče

Jak již vyplývá z názvu, jde o zařízení vytvořená pro výkon pěstounské péče. Zřizovatel tohoto zařízení je povinen sepsat s pěstouny písemnou dohodu podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vymezí výkon pěstounské péče. Zařízení

⁷⁰ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 157-160.

⁷¹ NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 160.

pro výkon pěstounské péče jsou zakládána v samostatných objektech a vybavena stejně jako byty pro rodinu s více dětmi.⁷²

⁷² NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 160-161.

5. Výzkumná část

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na bližší poznání orgánu sociálně-právní ochrany dětí, na jeho postavení, potřebnost a především na jeho význam. K získání potřebných informací z více úhlů pohledu byla využita nejen veřejnost, která odpovídala na dotazníkové šetření, ale jako protipól byl zvolen řízený rozhovor s pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Došlo tedy k srovnání názorů rozličných dotazovaných skupin.

5.1 Stanovené hypotézy

Domnívám se a předpokládám, že:

H1 – Většina dotazovaných už někdy slyšela o orgánu sociálně-právní ochrany dětí

H2 – Osobní zkušenost s OSPOD má alespoň 20% respondentů

H3 – Alespoň polovina respondentů se domnívá, že OSPOD hraje nezastupitelnou roli v ochraně dětí

5.2 Polořízený rozhovor

Polořízený rozhovor probíhal se zaměstnankyní oddělení sociálně-právní ochrany dětí, která si přála na základě zákona o ochraně osobních údajů zůstat v anonymitě, ale o to více se v rozhovoru otevřela a rozhovořila se o problémech, které vnímá jako stěžejní a především aktuální. Polořízený rozhovor probíhal formou kladení předem připravených otázek, které v závislosti na dané problematice byly mnohdy doplněny podotázkami. Některé dotazy vyžadovaly pouze stručnou odpověď, jiné byly předmětem delší diskuze. Polořízený rozhovor doplnil teoretickou část a obohatil bakalářskou práci o neocenitelný vhled odborníka s mnohaletými zkušenostmi z oboru sociálně-právní ochrany dětí.

5.2.1 Polořízený rozhovor s pracovníci odboru sociálně-právní ochrany dětí

Polořízený rozhovor obsahoval deset hlavních okruhů otázek, které byly nakonec rozšířeny o doplňující otázky a položeny zaměstnankyni orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Cílem individuálního rozhovoru bylo podkrýt pohled pracovníka

OSPOD na problematiku sociálně-právní ochrany dětí a nabídnout tak názor odborníka na vybrané problémy jako je legislativa v dané oblasti, informovanost veřejnosti, personální zabezpečení apod.

1) Jak dlouho se zabýváte sociálně-právní ochranou dětí?

„Na oddělení péče o děti jsem nastoupila již v prosinci 1988 a nadále setrvávám u této agendy, která se v průběhu let přejmenovala na sociálně-právní ochranu dětí.“

Co se za tu dobu ve zmiňované oblasti změnilo?

„Během této dlouhé doby se změnilo naprosto všechno již tím, že došlo k sametové revoluci v 11/1989 a tedy i ke změně ideologie. Během let se postupně měnila celkově legislativa v rámci celé České republiky, v sociální oblasti bylo těch změn nepočítaně – opravdu obrovské množství. Před rokem 1999, od kterého platí zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. jsme se řídili de facto jen zákonem o rodině, který byl samostatným zákonem č. 94/1963 Sb. Jiný zákon nebyl ani žádná jiná právní úprava, což bylo hodně málo.“

Do roku 1998 měli pracovníci oddělení péče o dítě v rukou obrovskou „zbraň“ a to možnost umisťovat děti na základě správního rozhodnutí do ústavního zařízení, něco jako dnešní možnost umístění na základě předběžného opatření. Tato moc v rukou sociálních pracovníků byla dost „mocná a nebezpečná“. Když to vidím dnešními očima, tak zneužitelná a nebezpečná. Nedovedu si představit, že bychom toto v rukou měli nyní v demokratické době. Bylo tehdy veliké zadostiučinění, že tato pravomoc byla oddělením péče o děti odejmuta. Nyní je tato pravomoc dána pouze soudům. Takže během dlouhé doby od revoluce jsme prošli obrovskou transformací a řadou změn a snahou, aby nikdy nebyl ohrožen nejlepší zájem dítěte. Aspoň si to myslím.“

2) Jste spokojena se stávajícími platnými předpisy a zákony v sociálně-právní ochraně dětí nebo byste něco změnila?

„Došlo k novelizaci zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, a to zákonem č. 401/2012 Sb. a prováděcí vyhláškou 473/2013 Sb., byla to naprosto zásadní změna, která udělala ze sociálních pracovníků OSPOD administrativní pracovníky a posadila je „do židlí“. Ale na druhou stranu si sociální pracovníci OSPOD na změny postupně zvykli. Zákon nám umožňuje využívat řadu měkkých nástrojů sociální práce –

jako jsou pohovory, šetření, případové konference, vyhodnocení, individuální plány, apod.

Je pravdou, že s vyhodnocením situace dítěte a jeho rodiny má sociální pracovník hodně práce a pokud se podíváme, jaké oblasti musí vyhodnocovat, tak se zde potvrzuje hlavně ten fakt, že sociální práce je multidisciplinární obor, který čerpá z řady dalších souvisejících oborů – jako je právo, ekonomie, pedagogika, psychologie, sociologie, a další. Ale na druhou stranu je to ucelený dokument vypovídající o situaci dítěte a jeho rodiny. Stejně tak i individuální plán ochrany dítěte (IPOD), který z daného vyhodnocení vyplyne, vypracovává se na konkrétní problém, stanoví se cíl, nebo cíle, kroky a úkoly, které k němu povedou. Kroky a úkoly jsou pro toho rodiče, pro to dané dítě, stanoví se termín plnění tohoto plánu a po uplynutí termínu plnění se IPOD vyhodnocuje společně s účastníky a situace se buď zlepší, nebo se pokračuje dále ve spolupráci a v dalším IPODu, kde se využívají další kroky a možnosti, které by měly vést ke zlepšení situace dítěte. Vždy se musí vše konat v nejlepším zájmu dítěte. Toto musí mít sociální pracovník vždy na mysli.

Pokud bych to vyhodnotila, novela zákona o OSPOD sice přinesla administrativu, ale vcelku smysluplnou a pro naši práci potřebnou formu práce. Především je to nástroj, kde jsou jasně viditelné naše kroky – tedy, co v daném případě konáme jako sociální pracovníci. Můžeme to využít k našemu reflektování, víme, co děláme, proč to děláme, kde se právě nalzáme a proč využíváme takové nástroje sociální práce. Takže je to i možnost k naší obhajobě, obhájit si svá rozhodnutí, proč jsme konali tak a nejinak v tom konkrétním případě. Je to umění legitimace naší práce, což českým sociálním pracovníkům naprosto chybí.

Pokud se mám vyjádřit k tomu, zda jsem se stávajícími předpisy spokojena, tak by se dalo říci, že ano. Přinesly nám více práce, například vyhodnocení, IPOD, případová konference (měkké nástroje sociální práce), je toho dost, abychom s rodinou pracovali, snažili se společně s nimi napravit chyby, problémy a využili následné péče u dalších odborníků, organizací, které mohou být nápomocné v konkrétním případě. Až když opravdu není zbylí, tak potom může sociální pracovník přistoupit k tvrdým nástrojům sociální práce – stanovení dohledu, odebrání dítěte apod.

3) Potřebovalo by Vaše oddělení více pracovníků nebo je personální zajištění na pracovišti OSPOD dostatečné?

„V současné době již máme dostatečný počet sociálních pracovníků na OSPOD. Nyní je tato otázka v pořádku, ale v dřívější době tomu bylo jinak.“

4) Domníváte se, že výkon v rámci sociálně-právní ochrany dětí Vám komplikuje přílišné zatížení v administrativní oblasti?

„Odkázala bych na moji předcházející odpověď. Je to na každém člověku, jak si své možnosti vyhodnotí. Z mého pohledu je to v normě, vše se dá stihnout a splnit legislativní požadavky. Vše se odehrává od konkrétního sociálního pracovníka, jaké má vzdělání, jak ke své práci přistupuje, zda ho tato práce baví a je spokojený ve svém osobním životě, protože sociální práce se hodně dotýká sociálního pracovníka. Ten by měl umět být pouze empatický a vstřícný, neměl by si problémy klienta brát za své vlastní, to je potom špatný sociální pracovník. Do sociální práce nepatří soucit, patří sem empatie a vstřícnost. Soucit zabíjí jak klienta, tak pracovníka. Musíme vedle klienta jít, být mu oporou, ne s ním plakat nad jeho situací, tím mu nepomůžeme, ale ještě více ho znejistíme, ublížíme. Musíme se umět v každé situaci rozhodnout, musíme být dost odvážní, zkušení, odpovědní za své konání, celkově řečeno profesionální a to nám sociálním pracovníkům ve velké míře v České republice chybí!“

5) Zvyšují se počty ohrožených dětí nebo jich naopak ubývá? Kolik případů ročně řešíte?

„Dalo by se říci, že se jedná o zvyšující se tendenci, ale není to nic markantního, rozdíl mezi jednotlivými roky nejsou výrazné. Na našem OSPOD se jedná o počet kolem 3 případů za rok, pokud vezmeme spisy Om – spisy dětí, které mají trvalé bydliště v obci s rozšířenou působností, spisy Nom – spisy dětí, které nemají v obci s rozšířenou působností trvalé bydliště a spisy kurátora pro děti a mládež a náhradní rodinné péče. Máme však možnost, pokud se jedná o jednorázové případy, tyto spisy po půlroce vyřadit ze základní evidence z důvodu žádných úkonů.“

6) Co považujete za nejčastější příčiny problémů v rodině?

„Nejčastější příčiny problémů v rodině je špatná komunikace mezi rodiči a to především v případě rozvodů a rozchodů rodičů. Nedokážou spolu dále funkčně komunikovat, hádají se před svými dětmi a tím jim nejvíce ubližují. Dítě si v tomhle případě myslí, že je vše kvůli němu, že se táta s mámou hádají kvůli němu. To je naprostá lež, ale většina rodičů to takto dělá, děti jsou pro ně prostředkem proti tomu druhému rodiči. S dětmi manipulují, učí je lhát, být falešnými, neodpovědnými lidmi, jaký vzor rodič svému dítěti ukáže, s takovým se u dítěte setká.“

Rodiče jsou v současnosti zaměřeni především sami na sebe, je jen hrstka těch rodičů, kteří i po rozchodu zůstanou přáteli a na všem se domluví a vše dobře funguje.

Rodiče v dnešní době často vůbec neprojevuji zájem o své dítě, děti, např. ve škole je jim vše jedno, na školu před dětmi nadávají, podceňují práci učitelů, a k tomu vedou i své děti, podporují je v záškoláctví, v zahálčivém způsobu života, vše omlouvají a pak se diví, že jejich synáček zlobí. Rodiče nedokážou v dnešní době své děti usměrnit, vychovávat. Děti nemají žádné hranice, žádná pravidla, režim, povinnosti, jen leží u tabletů, chytrých telefonů a televize. Mnoho dětí nic nedělá mimo školu, nemají zájmy, koníčky, nejsou k tomu rodiči vedeny. Děti díky těmto všem médiím spolu neumí mluvit, jen formou sms, instagramů, a dalších a dalších vymožeností doby. Rodiče často vůbec neví, co jejich dítě na počítači koná, kde se pohybuje apod. Virtuální svět je často z pohledu dětí brán jako velice důležitý, kdo se v něm nepohybuje, je nikdo.

Tyto děti vidí realitu naprosto zkresleně a běžné věci, kterými je kamarádství, povinnost, vztahy, mít někoho rád, neznají, nebo nevidí, nevnímají tak, jak by správně měly. Rodiče je v tom nechají – hlavně, že mají klid.“

Jak tyto problémy podle Vašich zkušeností, co nejlépe řešit?

„To se nedá jednoznačně říci, dle mne je důležitá informovanost, práce s rodiči a rodinou jako celkem. Nejdůležitější při řešení takových problémů je individuální přístup k jednotlivým případům, neboť každý je jiný, u každého musí sociální pracovník hledat jiný přístup, jinou metodu práce apod. Takže v sociální práci je to především opravdu o individuálním přístupu k řešení konkrétních případů.

Sociální pracovník musí vždy pracovat s oběma rodiči, s dětmi, dítětem, tedy celou rodinou. Sociální pracovník nesmí nikdy dát najevo, že by byl přikloněn jednomu z rodičů, musí být loajální a vždy případ řešit v nejlepším zájmu dítěte. Dobré je v tomto směru využít cochemskou praxi, což je způsob, který není v Česku ještě rozšířen, ale je to dobrý způsob práce s rodinou, jak ze strany OSPOD, tak hlavně soudů a dalších zúčastněných subjektů. Důležité je pracovat s oběma rodiči, oba mají rodičovskou odpovědnost za výchovu svých dětí a vést je k dohodě. Nakonec vše nechat schválit soudem. Je to práce, kdy se opravdu na rodiče vyvíjí tlak, aby spolu komunikovali, domluvili se, podíleli se oba společně na výchově svých dětí. Oni jsou těmi odpovědnými osobami ve výchově, jim jde přece o jejich děti.“

7) Dokáže podle Vás společnost práci orgánu sociálně-právní ochrany dětí dostatečně ocenit?

„Nedokáže, neboť nemá ty správné, kvalitní, odborné informace, pouze jsou jí předávány informace zkreslené, vystřížené z kontextu, nic neříkající, nepodložené, neodborné, laické a to prostřednictvím všech médií. Ale často i ústy jednotlivců z OSPOD, ale i pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí aj. Společnost nás sociální pracovníky bere negativně.“

8) Považujete nároky, které jsou na zaměstnance OSPOD kladeny za náročné? Zdá se Vám, že společnost zaměstnance OSPOD přijímá kladně nebo naopak převažuje skepse?

„Nepovažuji nároky kladené na pracovníky OSPOD za náročné, jsou to ve většině případů již lidé s vysokoškolským vzděláním. Mají vzdělání v oblasti odpovídající zákonu, což považuji za velice důležité! Abych se stala kvalitní sociální pracovnící, tak musím mít v hlavě nejdříve kvalitní teoretické informace, dobré a zkušené kolegy, vedoucí, kteří mi můžou předat ty letité zkušenosti. Co se týká praxe, musím být člověkem empatickým, vstřícným, odvážným, houževnatým, odolným, práce mne musí bavit, musím umět být rozhodným a akčním, musím se neustále dále vzdělávat, vstřebávat nové a nové informace, dobře je zpracovávat a musím na sobě neustále pracovat a nakonec být kvalitním profesionálem.“

Myslíte si, že jsou zaměstnanci dostatečně ohodnoceni za svoji práci?

„Ohodnocení za mou práci je velice důležité, nemyslím, že by bylo v současnosti nějak podceněné. V naší práci by nám mělo však jít hlavně o to, zda nás to baví, chceme to dělat, nebo zda jsme zde jen a jen pro ty peníze. Pokud jsme zde jen pro peníze, tak zde nemáme co dělat.“

9) Co podle Vás způsobuje častou nedůvěru společnosti vůči OSPOD?

„Všechna média, která o nás píší, která nás nahrávají a natáčejí. Provádějí s námi rozhovory, a pak v televizi dají jen vystřížené věty z kontextu a vše vypadá, že je sociální pracovník naprosto ngramotný. Pak nás ukazují v televizi jako ty „zubaté“, co odváží a berou milujícím rodičům děti. Což je samozřejmě lež, neboť děti odebírá soud (potažmo soudní vykonavatel), OSPOD je orgánem pouze v součinnosti, což znamená, že podává návrh na předběžné opatření, dodává soudnímu vykonavateli všechny nutné dokumenty o dítěti, může být při odebrání dítěte pouze přítomen.“

Nemáme nikoho, kdo by se za nás postavil. K čemu jsou nám řeči, které pak odborníci na sociální práci sice vedou jakoby na naši ochranu, ale nikdy tomu tak doopravdy není, je to spíše zviditelnění jich samotných. Takže znovu opakuji, je to na nás samotných, jak se budeme prezentovat, jak budeme bojovat a usilovat o naše dobré jméno! Ale musíme to udělat my sami, my sociální pracovníci OSPOD. Nepostaví se za nás ani naše vlastní MPSV, nestačí k tomu ani „společnost sociálních pracovníků“, neboť to je též jen a jen formalita, kde se chtějí zviditelnovat ti, kteří jen mluví, ale nic pro zlepšení našeho postavení a pohledu na nás neudělají. Vše je vedeno jen v linii teorie, jak by to mělo vypadat. A to jaké to je a bude, to je na nás samotných.“

10) Myslíte si, že je důležité zvyšovat povědomí o OSPOD? Jakými návrhy byste povědomí u společnosti zvýšila?

„Rozhodně je to důležité, možností je několik – informovat společnost v rámci příslušné obce s rozšířenou působností formou článků v místních zpravodajích, ale tak, aby to veřejnost pochopila, aby tyto předávané informace byly srozumitelné. Umět správně veřejnost informovat o postupech sociálních pracovníků, neznamená to, že budu někde mluvit o konkrétním případě, ale obecně budu lidi informovat o tom, co děláme a proč to tak děláme. Jak jsem již zmínila dříve, toto sociálním pracovníkům v České republice chybí, bojí se toho, tedy většina.“

V odborných časopisech píší hlavně ti „akademici“, „osvědčení odborníci v sociální práci“, ale to také není vše, neboť je to buď velice odborné, v člancích se nachází víc odkazů než zkušeností, neboť ruku na srdce, kdo z těch, kteří jsou odborníci na sociální práci, byl opravdu v terénu a pracoval s klientem. Chybí více těch praktiků, kteří by to říkali srozumitelněji a byli by více v terénu, více u těch samotných klientů. Podle akademiků a odborníků lze vyučovat na školách, ale psát a informovat veřejnost umí lépe ten praktik – ten, který má zkušenosti zdola, tedy s klientem, z terénu, apod.

Sama píše do zpravodajů již několik let a myslím si, že je to osvědčená zkušenost a možnost, jak o nás napsat pravdu.

Dále to je možnost konat přednášky ve školách, žákům, učitelům, ale třeba i rodičům na třídních schůzkách, informovat je o tom, co je to OSPOD, jak přistupovat k řešení problémů dětí ve školách (to může dělat například kurátor pro děti a mládež). Také jsem to konala, když jsem pracovala jako kurátorka pro děti a mládež, to se mi hodně osvědčilo. Mluvit k dětem o problému záškoláctví, co z toho můžou mít, jak se to řeší, probrat drogy, alkohol, hazardní hraní apod.

Dále je to úzká spolupráce pracovníků OSPOD, škol, zástupců policie apod. Společná pravidelná setkání, předávání informací, domluva o společné spolupráci, o krocích apod.

Lidé pracující jako sociální pracovníci OSPOD, jsou lidé ve většině ostřílení zkušenostmi a ty je potřeba předávat dál, nebát se o své práci mluvit, umět legitimovat, reflektovat vše co dělají a proč tak dělají apod.

A ti, kteří se k tomu navíc nestydí a umí psát – tak ti by měli povědomí o OSPOD rozhodně šířit, aby posílili a změnili názor společnosti na naši práci a pohled na nás sociální pracovníky celkově.“

5.2.2 Hodnocení získaných informací

Z provedeného polořízeného rozhovoru je patrné, že se zaměstnankyně orgánu sociálně-právní ochrany dětí s položenými otázkami ztotožnila a přiznala se, že většina z nich jí osobně trápí a ráda podala obsáhlé odpovědi na základě léty prověřené zkušenosti sociální pracovnice. Z rozhovoru vyplynulo, že autorka považuje legislativní změny v oblasti sociálně-právní ochrany dětí za pozitivní změnu, protože dříve byla moc v rukou sociálních pracovníků lehce zneužitelná. Se změnou legislativy sice přišlo více papírování, ale vše má svůj řád a tím, že pracovníci řádně sepisují své kroky, se chrání proti případnému napadení. Mají vše zaevidované a v případě neshody mají v ruce důkaz, že dělali, co mohli v zájmu dítěte. S nedostatkem sociálních pracovníků se potýká nejeden úřad a podle zaměstnankyně odboru sociálně-právní ochrany dětí je nutné si umět práci správně rozvrhnout. S tím souvisí i „zahlcení“ pracovníka administrativní prací, z rozhovoru vyplývá, že se dá vše stihnout, ale je nutná disciplína, správný přístup k práci a profesionálnost. Případy ohrožených dětí se během posledních let nijak výrazně nezvyšují ani nezmenšují, ale nabírají konstantních hodnot. Zaměstnankyně orgánu sociálně-právní ochrany dětí vidí nejčastější problémy v rodině u špatné komunikace a nedostatečného zájmu o dítě, kdy se rodiče nestarají o to, co dotyčné dítě dělá, jak se cítí a co prožívá. Orgán v takových případech podává pomocnou ruku a nabízí možná řešení vzniklých problémů na základě konkrétního případu v rámci individuálního přístupu k rodině.

Podle zaměstnankyně OSPOD nejsou nároky na sociální pracovníky nijak přehnané, ale musí se hlásit takový člověk, který prošel potřebným vzděláním, kterého daná práce bude naplňovat a který je empatický, vstřícný, odvážný, houževnatý

a odolný. Takový pracovník na sobě musí i nadále neustále pracovat a vzdělávat se, aby mohl být profesionálem. Dále se v polořízeném rozhovoru objevily otázky, zda společnost dokáže ocenit práci zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí a co způsobuje její častou nedůvěru. Z odpovědi jednoznačně vyplývá, že společnost OSPOD nedokáže náležitě ocenit. Veřejnost často přijímá z nejrůznějších médií již předem zkreslené informace, které jsou mnohdy vytržené z kontextu, aby zanechaly v divákovi, co největší senzaci, takže v mnohých případech média prezentují orgán sociálně-právní ochrany dětí jako tu zlou instituci, která bere děti z milujících domovů. OSPOD si časem na základě nepodložených výpovědí vysloužil negativní nálepkou, která se ho stále drží. To je také jedním z důvodů proč je dpodstatné zvyšovat povědomí společnosti o tomto orgánu. Je důležité obecně a pravdivě informovat veřejnost o tom, co OSPOD dělá, ale především jak a proč to dělá. V rámci obce je možné k tomu využít místní tisk, případně zorganizovat besedy nebo přednášky a šířit tak pravdu a posílit uvědomění občanů.

5.3 Dotazníkové šetření

Výzkum byl prováděn nejen pomocí polořízeného rozhovoru, ale zároveň i formou dotazníkového šetření. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, jakým způsobem vnímá veřejnost význam, postavení, efektivnost a potřebnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pro zjištění těchto údajů byl zvolen standardizovaný dotazník, který se skládal ze 13 uzavřených otázek, z toho 3 otázky se týkaly demografických údajů, kde respondenti vyplňovali svůj věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání. Dotazník obsahoval úvodní informace, poděkování a především samotné otázky – viz. příloha č. 1. V dotazníkovém šetření byly užity uzavřené otázky a respondenti vyplňovali zadání dobrovolně a anonymně. Věková hranice respondentů nebyla blíže určena ani nijak omezena. Dotazníkové šetření probíhalo na internetových stránkách www.vyplnto.cz v období od 19. 2. 2018 do 10. 3. 2018. Za zmíněnou dobu byl dotazník vyplněn 239 osobami, samotná návratnost dotazníků byla uspokojivá a činila 86 %.

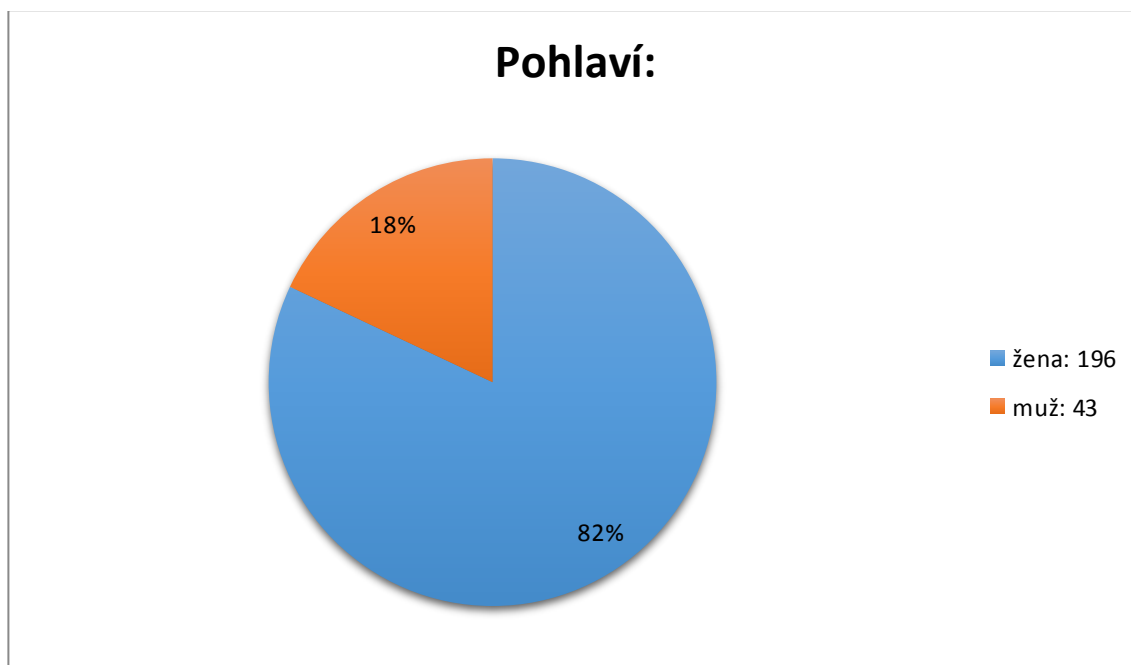
Po ukončení dotazníkového šetření byly výsledky zpracovány v programu Microsoft Office Excell a zaneseny do třinácti výšečových grafů. Výsledky v grafu jsou pro přehlednost uvedeny i v procentech.

5.3.1 Výsledky dotazníkového šetření

Pohlaví respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 239 respondentů. Z hlediska pohlaví dotazníku vévodily ženy, kterých se účastnilo 196. Mužů bylo pouze 43, což činí jen 18% z výzkumného vzorku. Z grafu tedy vyplývá, že ženy odpovídaly čtyřikrát častěji než muži. Může to být způsobeno tím, že se jich problematika sociálně-právní ochrany více dotýká nebo více zajímá.

Graf č. 1⁷³

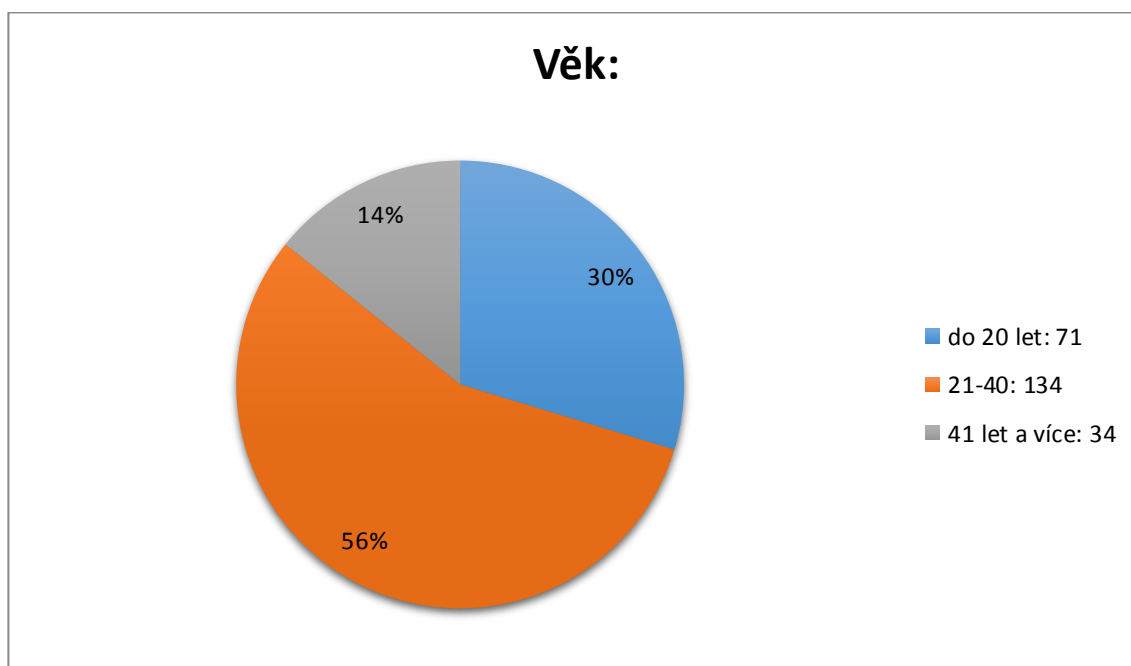


Věkové rozvrstvení respondentů

Ankety se mohl zúčastnit kdokoli, věková hranice nebyla omezena. Věkové rozvrstvení respondentů je následující. Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou respondentů je věk 21 – 40 let, který tvoří 56% (134 respondentů). Věk do 20 let zaujal druhé místo s 30% (71 respondentů). Nejméně zastoupenou věkovou skupinou jsou osoby ve věku nad 41 let (34 respondentů).

⁷³ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

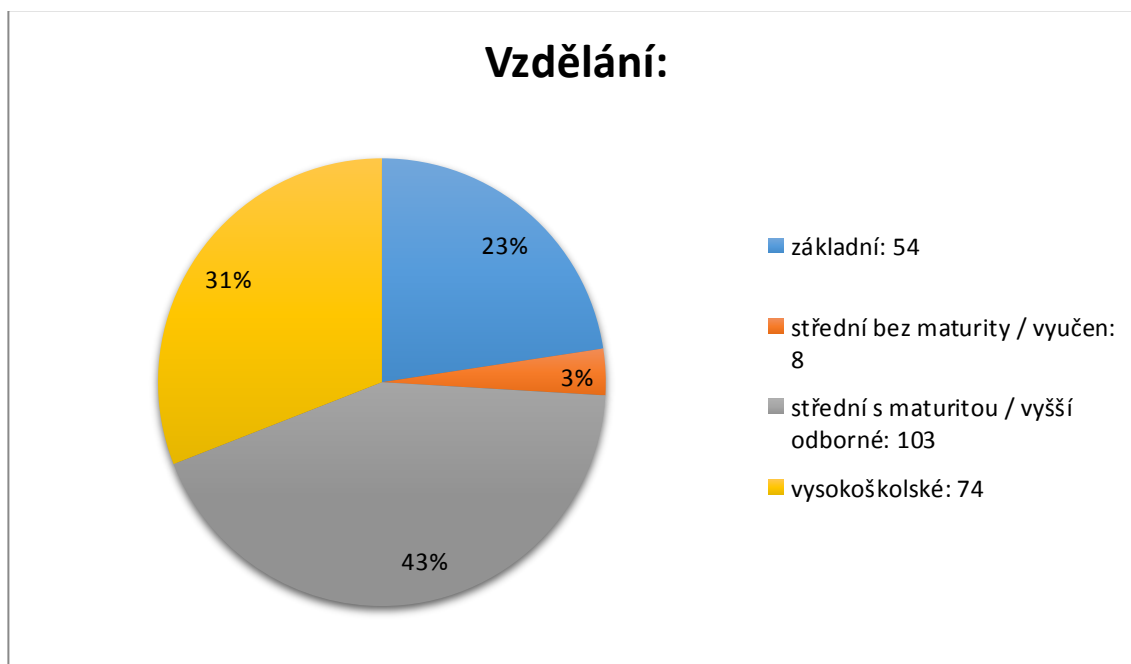
Graf č. 2⁷⁴



Nejvyšší dosažené vzdělání

U obyvatel České republiky, kteří se zúčastnili tohoto šetření, převažují z 43% ti, kteří mají střední školu s maturitou nebo vyšší odbornou školu. 31% respondentů má ukončené vysokoškolské vzdělání, základní školu má 23% dotázaných a v neposlední řadě mají výuční list 3% respondentů.

Graf č. 3⁷⁵



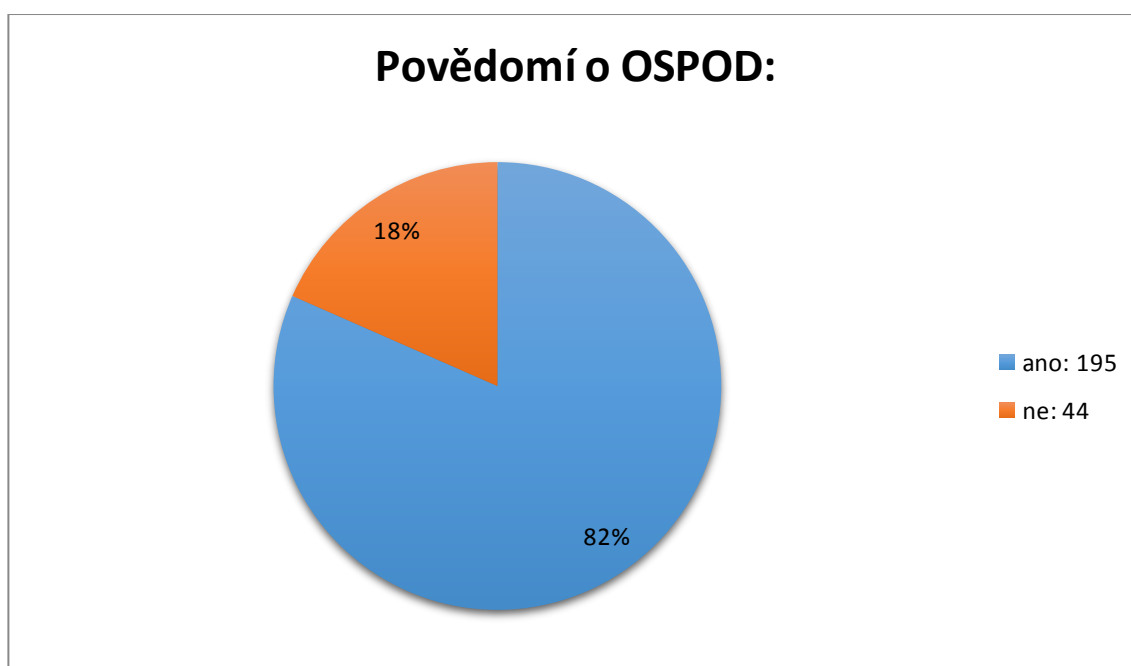
⁷⁴ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

⁷⁵ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Otázka č. 4: Už jste někdy slyšel/a o OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí)?

Otázka číslo čtyři zjišťovala, zda respondenti slyšeli o orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Z výsledků vyplývá, že téměř 20% (celkem 44) respondentů nemělo vůbec tušení o existenci OSPOD, zbylých 82% respondentů (celkem 195) o orgánu sociálně právní ochrany již slyšelo. Při bližším zkoumání šetření jsem zjistila, že téměř polovina dotázaných mužů nikdy o orgánu sociálně-právní ochrany dětí neslyšela. Ženy jsou v tomto směru daleko informovanější.

Graf č. 4⁷⁶



Otázka č. 5: Máte s činností OSPOD osobní zkušenost?

Procentní rozvrstvení respondentů u páté otázky je následující: 25% dotázaných respondentů (celkem 60) má osobní zkušenost s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zbylých 75% (celkem 179) osobní zkušenost s touto institucí nemá.

⁷⁶ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

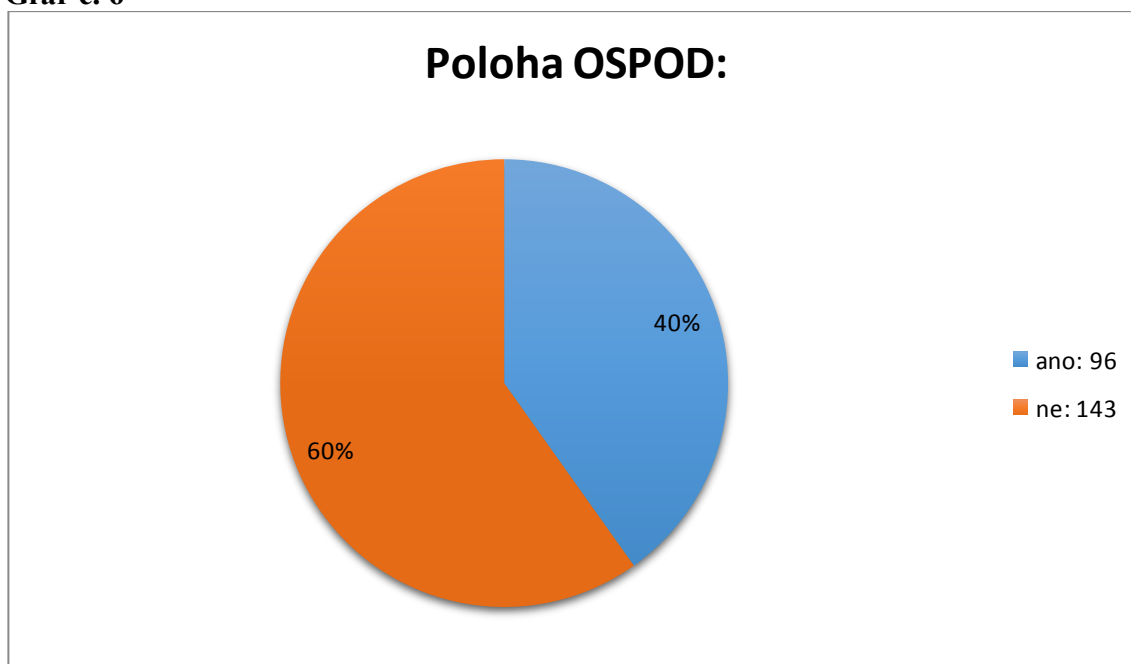
Graf č. 5⁷⁷



Otázka č. 6: Víte, kde se OSPOD nachází ve Vašem městě?

Z otázky číslo šest vyplývá, že nadpoloviční část dotázaných (přesněji řečeno 143 osob) nemá informace o místě, kde se orgán sociálně-právní ochrany dětí nachází, a v případě potřeby by tápali, kde tuto instituci hledat. Zbýlých 40% (celkem 96) respondentů by orgán sociálně-právní ochrany našlo bez problémů.

Graf č. 6⁷⁸



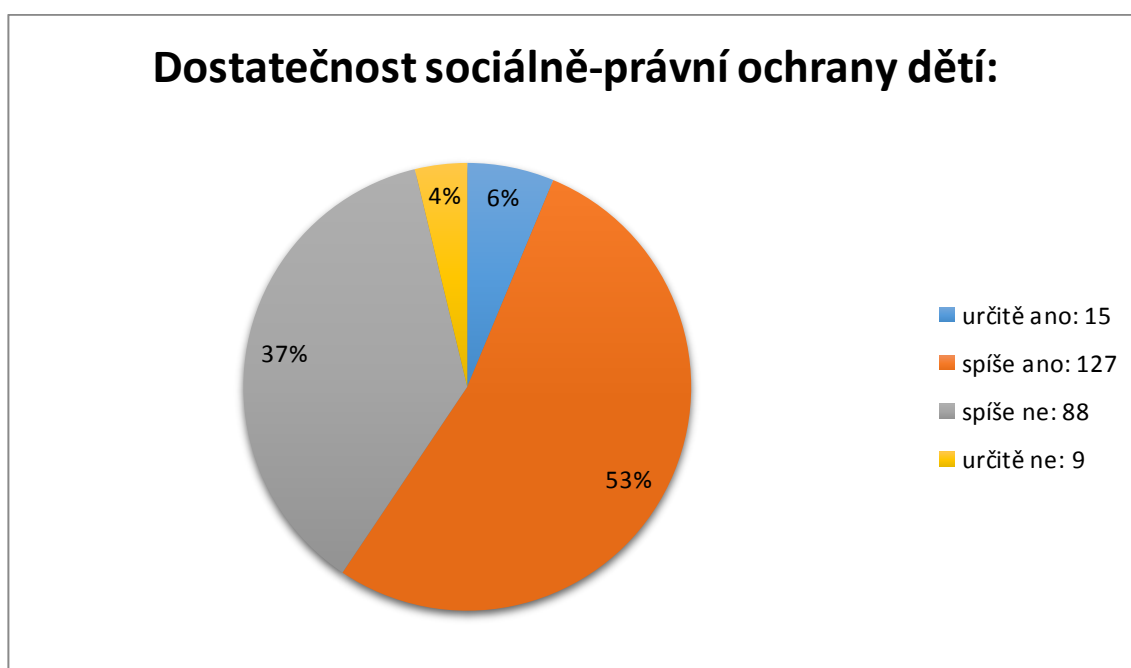
⁷⁷ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

⁷⁸ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Otázka č. 7: Domníváte se, že je sociálně-právní ochrana dětí v naší zemi dostatečná?

Dále byla položena otázka, zda je sociálně-právní ochrana v naší zemi dostatečná. Z grafu číslo sedm lze vyčíst, že dotazovaní respondenti odpovídali následovně: 6% je přesvědčeno o dostatečnosti ochrany dětí, k této variantě se přiklání i 53% dalších respondentů. 41% respondentů naopak nepovažuje sociálně-právní ochranu dětí za dostatečnou.

Graf č. 7⁷⁹

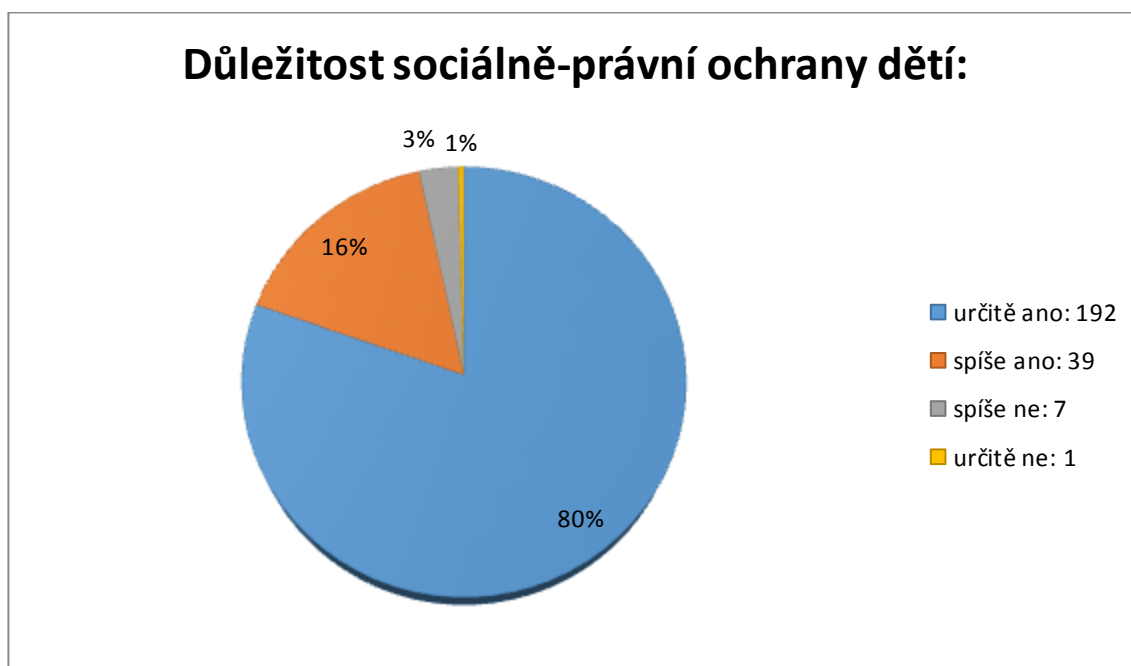


Otázka č. 8: Domníváte se, že je sociálně-právní ochrana dětí důležitá?

Otázka číslo osm mi přinesla odpověď na to, jak je pro veřejnost důležitá sociálně-právní ochrana dětí. Téměř absolutní většina je přesvědčena, že sociálně-právní ochrana dětí je důležitá. 3% respondentů mají na věc zcela odlišný názor a jeden respondent dokonce zvolil odpověď, že sociálně-právní ochrana dětí není vůbec důležitá.

⁷⁹ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 8⁸⁰

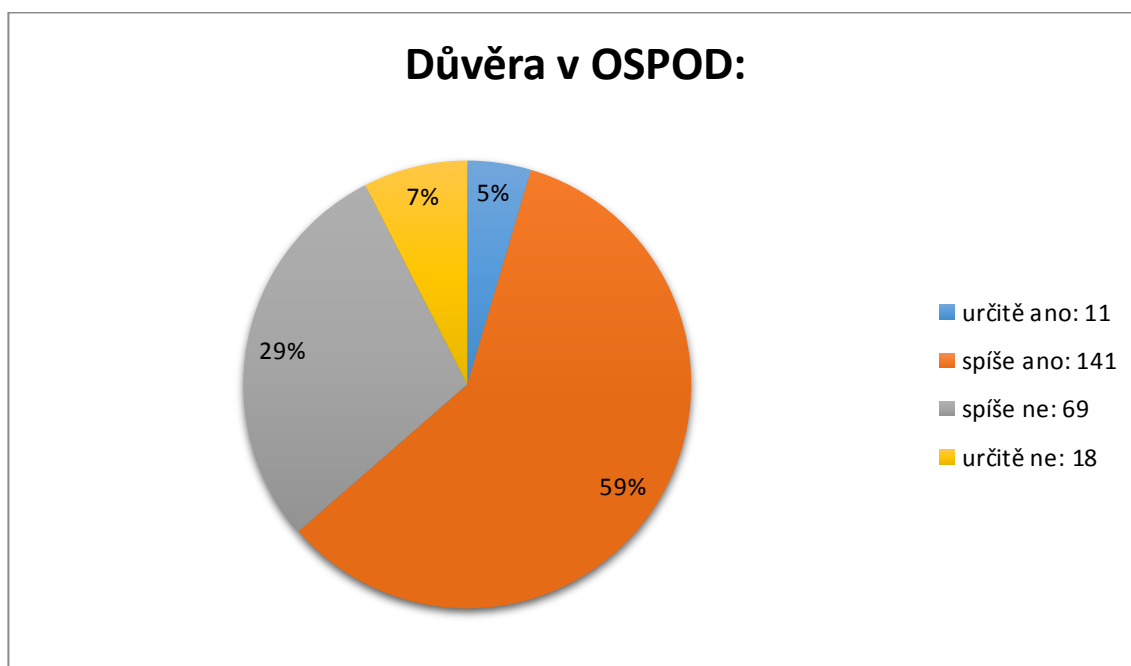


Otázka č. 9: Máte důvěru v činnost OSPOD?

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že důvěru v činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí potvrdilo 64% respondentů, na druhou stranu 36% dotázaných, což není zanedbatelné číslo, tomuto orgánu nedůvěřuje. K těmto respondentům se řadí i ti, kteří mají s orgánem sociálně-právní ochrany osobní zkušenost. Jeden respondent dokonce potvrdil absolutní nedůvěru této instituci.

⁸⁰ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 9⁸¹

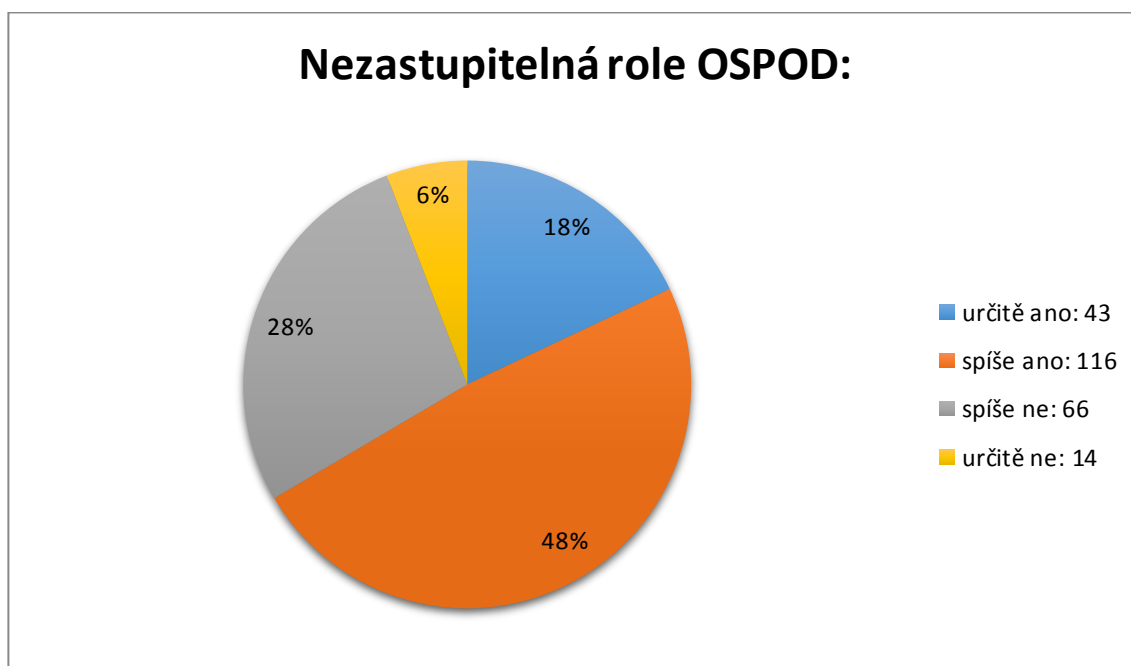


Otázka č. 10: Myslíte si, že OSPOD plní nezastupitelnou funkci v ochraně dětí?

Z dotazníkového šetření v případě otázky číslo deset vyplývá, že 18% respondentů vidí roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako nezastupitelnou. 48% respondentů se přiklání k názoru, že tuto nenahraditelnou roli spíše zastává. Ovšem 28% respondentů má jiné mínění a není přesvědčeno o nezastupitelné roli týkající se ochrany dětí. 6% dotázaných si dokonce myslí, že orgán sociálně-právní ochrany dětí tuto funkci neplní.

⁸¹ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 10⁸²

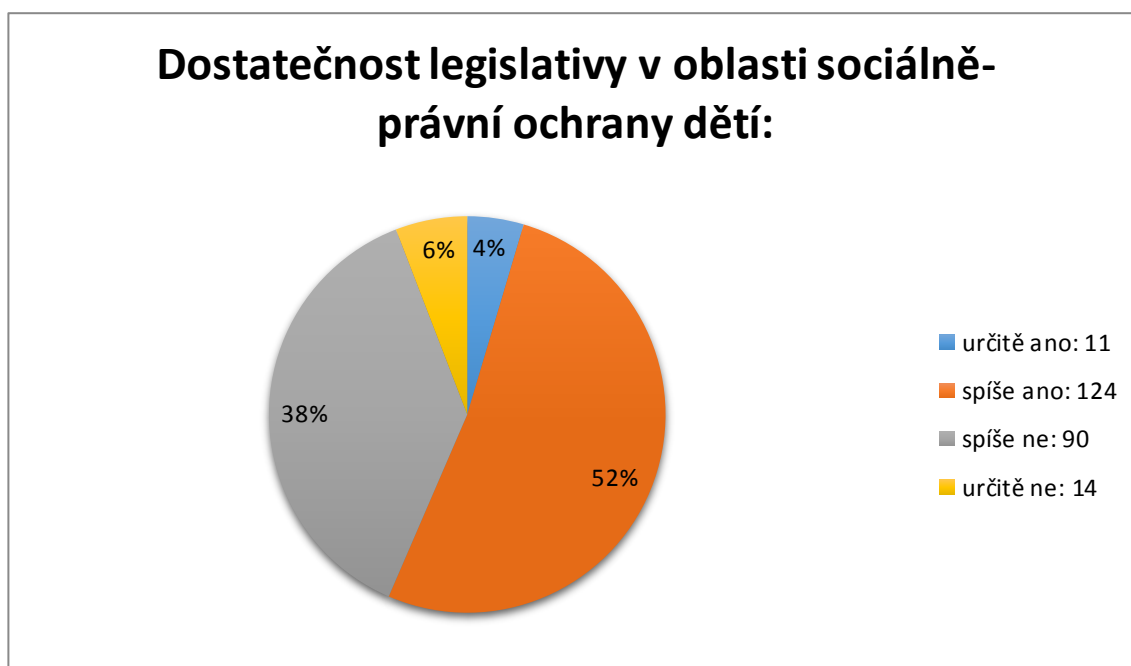


Otázka č. 11: Je podle Vás sociálně-právní ochrana dostatečně legislativně ošetřena?

Procentní rozvrstvení respondentů u páté otázky je následující: pouhá 4% respondentů jsou přesvědčena, že legislativa v oblasti sociálně-právní ochrany dětí je dostatečná, 52% si myslí, že spíše ano. 38% respondentů se přiklání k odpovědi spíše ne a nakonec 6% (celkem 14 lidí), neshledává legislativu v oblasti sociálně-právní ochrany dětí za dostatečně ošetřenou.

⁸² Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 11⁸³

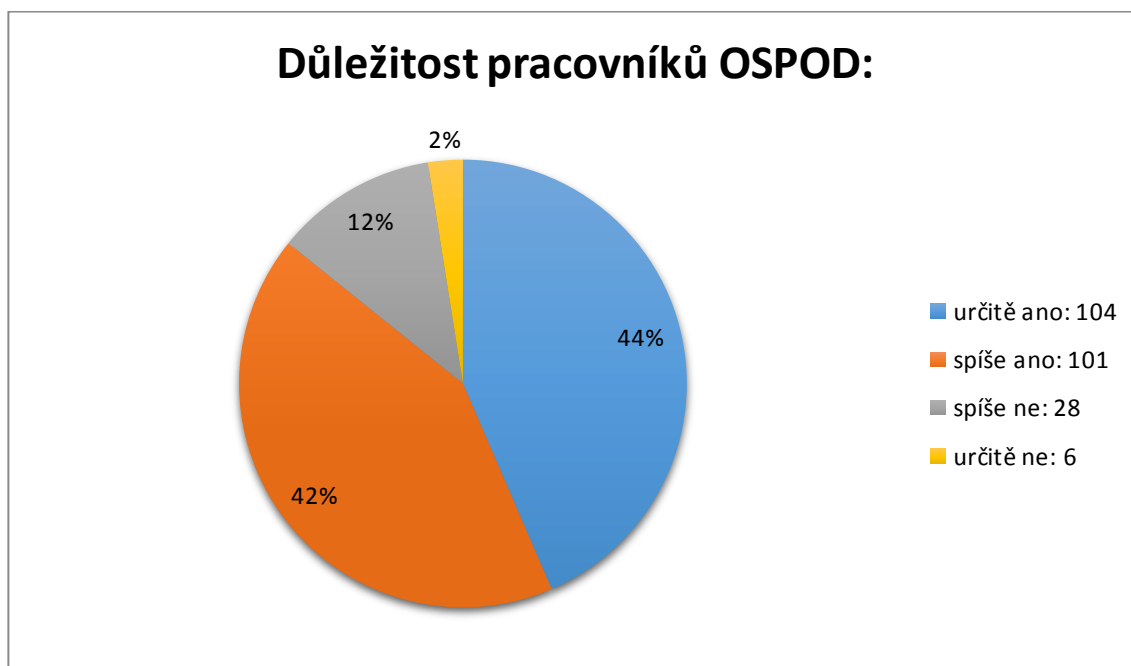


Otázka č. 12: Myslíte si, že činnost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí je důležitá a záslužná?

Z dotazovaných respondentů zodpovědělo 44%, že činnost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí je důležitá a záslužná, 42% se kloní k variantě, že spíše ano. Na druhé straně 12% respondentů je toho názoru, že práce zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí záslužná ani důležitá není a 2% dotazovaných jsou o tom dokonce přesvědčeni.

⁸³ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 12⁸⁴

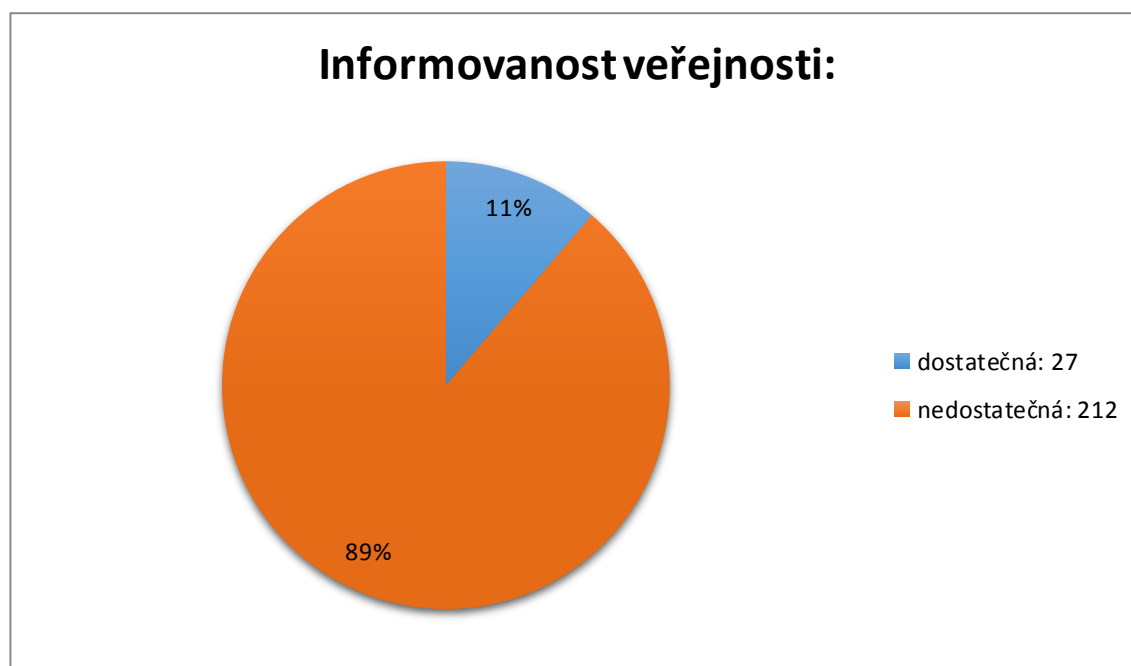


Otázka č. 13: Jaká je podle Vašeho názoru informovanost veřejnosti o OSPOD?

Závěr dotazníkového šetření zjišťoval, jaký postoj zaujímají respondenti v otázce informovanosti o orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Většina respondentů tedy 89%, což činí 212 lidí je toho názoru, že informovanost veřejnosti je nedostatečná a občan tak nezískává potřebné informace o sociálně-právní ochraně dětí a mnohdy netuší, čeho se daná problematika vlastně týká a co pod ní všechno spadá. 11% respondentů má na věc zcela opačný názor.

⁸⁴ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

Graf č. 13⁸⁵



5.3.2 Hodnocení získaných informací

Na základě provedeného dotazníkového šetření se podařilo získat data od poměrně široké skupiny lidí. Výzkumu se účastnilo celkem 239 respondentů, kteří si udělali čas na vyplnění již zmiňovaných otázek. Nejvíce se na dotazníku podíleli respondenti ve věku od 21 - 40 let se středním vzděláním zakončeným maturitou. Zajímavostí je, že nejčastěji odpovídaly ženy a to s poměrně velkou převahou. Mužská populace očividně o téma sociálně-právní ochrany dětí nejeví takový zájem. Muži zároveň tvořili převážnou část negativních odpovědí na otázku, jestli již respondenti slyšeli o orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Mnoho občanů České republiky neví, co se pod zkratkou OSPOD vlastně ukrývá a nejsou jim známy metody ani činnosti práce tohoto orgánu. Tento fakt je poměrně zarážející a bylo by na místě dát této problematice větší prostor v médiích.

Neslavně dopadla také otázka, která se zabývala povědomím veřejnosti o poloze orgánu sociálně-právní ochrany dětí, 60% respondentů nemá vůbec přehled o tom, kde by tuto instituci hledali, kdyby ji v případě potřeby museli využít. Naopak velmi uspokojivého výsledku dosáhla otázka důležitosti sociálně-právní ochrany dětí, kterou téměř všichni respondenti považují za důležitou, přesto se 8 lidí vymyká a zastává zcela

⁸⁵ Vlastní zdroj, dotazníkové šetření

opačný názor. Osobní zkušenost s touto institucí má dokonce 60 dotazovaných, což v porovnání s celkovým vzorkem není zanedbatelný fakt. Co se týká důvěry v instituci, která má za úkol chránit práva dětí, tak jsou výsledky poměrně neuspokojivé, protože 87 z celkového počtu 239 respondentů důvěru v činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí nemá. Nadpoloviční většina respondentů (celkem 159) vnímá orgán sociálně-právní ochrany dětí jako nezastupitelnou instituci v ochraně dětí. Zajímavým faktem je, že 104 respondentů se domnívá, že sociálně-právní ochrana dětí není dostatečně legislativně ošetřena a že by bylo na místě přijít s jiným legislativním řešením a uspokojivějšími změnami. Smutným zjištěním je i to, že 36 respondentů nepovažuje práci pracovníků OSPOD za záslužnou ani důležitou, přestože zaměstnanci musejí dennodenně vykonávat velké množství práce a na jejich bedrech leží velká zodpovědnost, tak to veřejnost neumí ocenit. Nejvíce zarážejícím faktem je, že většina dotazovaných osob je přesvědčená o nedostatečné informovanosti veřejnosti o orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

5.4 Vyhodnocení stanovených hypotéz

Cílem tohoto výzkumného šetření prováděného pomocí dotazníkového šetření a polořízeného rozhovoru bylo zjistit povědomí veřejnosti o orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jeho důležitosti a potřebnosti při ochraně práv dětí. V rámci výzkumného šetření byly stanoveny celkem tři hypotézy, které jsou vyhodnoceny níže.

Hypotéza č. 1: Většina dotazovaných už někdy slyšela o orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Tato hypotéza se potvrdila. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že dokonce 82% dotázaných zná orgán sociálně-právní ochrany dětí, nicméně zbylých 18% netuší, co se pod zkratkou OSPOD skrývá.

Hypotéza č. 2: Osobní zkušenost s OSPOD má alespoň 20% respondentů.

I v tomto případě se hypotéza potvrdila. Z šetření skutečně vyplynulo, že osobní zkušenost s OSPOD má dokonce $\frac{1}{4}$ dotázaných.

Hypotéze č. 3: Alespoň polovina respondentů se domnívá, že OSPOD hraje nezastupitelnou roli v ochraně dětí.

Hypotéza číslo tři se rovněž potvrdila. Většina dotazovaných (tedy 66 %) odpověděla kladně tedy, že orgán sociálně-právní ochrany dětí vnímá jako nezastupitelnou instituci.

Závěr

Teoretická část bakalářské práce nazvané OSPOD jeho význam a činnost se zabývá definicí základních pojmů z vybrané oblasti, zejména se týká sociálně-právní ochrany dětí a jejím právním ukotvením v legislativě s použitím několika vyjmenovaných právních předpisů, ve kterých je obsažena. Tato část také nastíní náplň práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popíše jeho činnost a používané metody. Taktéž vyjmenuje orgány a instituce, které se zabývají sociálně-právní ochranou dětí, a blíže je specifikuje.

Praktická část bakalářské práce je zaměřená především na postavení, efektivnost, význam a důležitost orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zkoumá pohled veřejnosti potažmo její názor na tuto problematiku s cílem zjistit, jak obyvatelé České republiky vnímají potřebnost tohoto orgánu, a jak dobře jsou obeznámeni s jeho činností. K získání odpovědí na tyto otázky bylo použito jednak dotazníkové šetření, jednak byl využit polořízený rozhovor, který poskytl názory zasvěcené osoby a odkryl odlišný pohled na danou problematiku. Dotazník s třinácti otázkami byl určen široké veřejnosti, ale u rozhovoru byly informace a odpovědi získány přímo od pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí s mnohaletou praxí.

Závěr bakalářské práce obsahuje vyhodnocení získaných výsledků na základě dvou provedených výzkumů a zhodnocení hypotéz, které se dle předpokladů vyplnily. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit pohled veřejnosti na orgán sociálně-právní ochrany dětí a zároveň objasnit obeznámenost s jeho činností. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 239 respondentů, převážně z řady žen, které zastupovaly úctyhodných 82%. Nejvíce odpovědí pochází od věkové kategorie 21-40 let a nejvíce respondentů má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou nebo vyšší odborné vzdělání. 82% dotázaných už někdy slyšelo o orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ale z odpovědí zároveň vyplynulo, že 60% dotazovaných neví, kde se tento orgán nachází a kde by ho měli hledat. 25% respondentů má dokonce osobní zkušenost s tímto orgánem a museli se tak s ochranou dětí setkat tváří v tvář. Zarážející je informace, že 36% respondentů nemá důvěru v orgán sociálně-právní ochrany dětí a řadí se k nim i lidé s osobní zkušeností s tímto orgánem. Ukázalo se, že drtivá většina respondentů si myslí, že je sociálně-právní ochrana dětí důležitá, ale více než polovina respondentů věří, že sociálně-právní ochrana dětí není dostatečně legislativně zabezpečena. Nejvíce

zarážejícím výsledkem je ten týkající se poslední otázky, z něhož vyplývá, že 89% respondentů si myslí, že informovanost veřejnosti o orgánu sociálně-právní ochrany dětí je nedostatečná.

Z položeného rozhovoru je patrné, že největší problém shledává zaměstnankyně sociálně-právní ochrany dětí v nesprávném informování občanů o OSPOD, které zapříčiňuje nedůvěru společnosti a její převažující negativní názor na tuto instituci. Časté sledování televizního zpravodajství a nejruznějších seriálů a filmů z oblasti ochrany dítěte s sebou přináší nepravdivé informace o sociálně-právní ochraně dětí a pracovnících OSPOD. Nepomáhá ani lidské lhaní a pomluvy šířené jedinci ve společnosti, kteří si neuvědomují svoji vlastní chyby ve výchově, ale snaží se ze všech nedostatků obvinít orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Dalším problémem je i chybějící počet sociálních pracovníků. Mnou oslovené úřady přiznaly, že by uvítaly pomoc, protože se jim hromadí práce a úkoly. V této oblasti se hodí každá ruka, ale málokdo má vlastnosti a znalosti potřebné pro tuto práci. Nároky jsou vysoké (vstupní vzdělání, zkoušky odborné způsobilosti, povinná tematická školení). Vysokoškoláci často nemají zájem, když pomocí tabulkových grafů zjistí, kolik budou dostávat. Práce je to často opravdu náročná, zodpovědná a stresová. Na zaměstnance OSPOD je vyvíjen mnohdy velký tlak, za který podle mnohých zaměstnanců nejsou dostatečně ohodnoceni. A v neposlední řadě je zajímavé i legislativního ošetření oblasti, které s sebou přináší nadměrné množství papírování, které mnohé úřady nelibě nesou. Místo vyplňování lejster by mohli svůj čas věnovat samotné rodině.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. HANUŠOVÁ J. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 25 s. ISBN 80-86991-78-4.
2. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2.vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. 428 s. ISBN 80-7179-448-1.
3. KALIBOVÁ, P., KALIBA, M. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v kontextu současného školství*. 1.vyd. Univerzita Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. 91 s. ISBN 978-80-7435-507-3.
4. MACELA, M., HOVORKA, D., KŘÍSTEK, A., TRUBÁČOVÁ, K., ZÁROSOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-727-0.
5. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd. Praha : Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8.
6. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
7. MATOUŠEK, O. a kol. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. 1.vyd. Praha : Portál, s.r. o., 2017. 208 s. ISBN 978-80-262-1242-3.
8. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2.vyd. Praha : Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
9. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1.vyd. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
10. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o mezinárodní ochraně dětí*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. 156 s. ISBN 978-80-7421-120-1.
11. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. 348 s. ISBN 978-80-7421-103-4.
12. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2016. 807 s. ISBN 978-80-7554-022-5.
13. NOVOTNÁ, V., FEJTL, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8.

14. PEMOVÁ, T., a PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochranu dětí pro praxi*. 1.vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
15. SYCHROVÁ, A. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. 1.vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. 240 s. ISBN 978-80-7395-955-5.
16. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1.vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
17. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha : Linde nakladatelství s.r.o., 2003. 156 s. ISBN 80-86131-44-0.
18. TOMEŠ, I., a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1.vyd. Praha : Všehrad, 2013. 256 s. ISBN 80-85305-25-9.
19. TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2.vyd. Praha : Portál, 2009. 304 s. ISBN 978 - 80-7367-483-0.
20. VRÁNOVÁ, L. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. 1.vyd. Praha : Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011. 80 s. ISBN 978-80-87455-09-8.
21. ZEŽULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. 1.vyd. Praha : Portál, 2012. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

Šance dětem: Syndrom CAN [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, ©2011-2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-díteti/syndrom-can.shtml>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>

Pro mezinárodní ochranu dětí: Úřad [online]. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, ©2009-2017 [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/urad/>

System sociálně-právní ochrany dětí: Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje. *OSPOD: Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Galileo Corporation s.r.o., ©2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 369/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. s. [online]. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

2. ČESKO. Listina základních práv a svobod. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2,. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426>>. ISSN 1211-1244.

Seznam tabulek a grafů

Seznam grafů

Grafč. 1	47
Grafč. 2	488
Grafč. 3	48
Grafč. 4	49
Grafč. 5	50
Grafč. 6	50
Grafč. 7	51
Grafč. 8	52
Grafč. 9	53
Grafč. 10	53
Grafč. 11	55
Grafč. 12	56
Grafč. 13	57

Seznam zkratk

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

Přílohy

Příloha I: Dotazník

Vážení respondenti,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku, který má zjistit, jakým způsobem veřejnost vnímá význam, postavení, efektivnost a potřebnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jak dobře jsou obyvatelé České republiky obeznámeni s jeho činností. Jmenuji se Tereza Dvořáková a jsem studentkou třetího ročníku Vysoké školy evropských a regionálních studií, o. p. s., zaznamenané odpovědi budou sloužit jako podklad k mé bakalářské práci.

Dotazníkové šetření je anonymní a jeho výsledky budou použity pouze ke studijním účelům. Každou otázku si řádně přečtěte a vyberte odpověď, která se shoduje s Vaším názorem. Moc Vám děkuji za pomoc a čas strávený vyplněním tohoto dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- žena
- muž

2. Jaký je Váš věk?

- do 20 let
- 21-40 let
- nad 41 let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- střední bez maturity / vyučen
- střední s maturitou / vyšší odborné
- vysokoškolské

4. Už jste někdy slyšel/a o OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí)?

- ano
- ne

5. Máte s činností OSPOD osobní zkušenost?

- ano
- ne

6. Víte, kde se OSPOD nachází ve Vašem okolí?

- ano
- ne

7. Domníváte se, že je sociálně-právní ochrana dětí v naší zemi dostatečná?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

8. Domníváte se, že je sociálně-právní ochrana dětí důležitá?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

9. Máte důvěru v činnost OSPOD?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne
-

10. Myslíte si, že OSPOD plní nezastupitelnou funkci v ochraně dětí?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

11. Je podle Vás sociálně-právní ochrana dostatečně legislativně ošetřena?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

12. Myslíte si, že činnost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí je důležitá a záslužná?

- určitě ano
- spíše ano
- spíše ne
- určitě ne

13. Jaká je podle Vašeho názoru informovanost veřejnosti o OSPOD?

- dostatečná
- nedostatečná